

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін ЧННІПБ

ЛЕТНЯК Євгенія Володимирівна

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН

спеціальність 015 – Професійна освіта
освітньо-професійна програма – Фінансова грамотність

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ПОФГзмч-21
Є.В. Летняк

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Дерманська Л. В.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Суть та значення фінансової грамотності пенсійного забезпечення.

Фінансова грамотність – це сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для вирішення відповідальних економічних та фінансових питань і прийняття заходів із пригідним рівнем компетентності [4].

Прогресивний розвиток нинішньої економіки стає нездійсненним без фінансово освічених категорій населення – повноцінних учасників цього піднесення. Із цією ціллю десятиліттями в ряді держав відбуваються різноманітні освітні заходи, визначальною ціллю яких є формування генерації людей, які вміють раціонально користуватись власними коштами, успішно послуговуватися інструментами заощадження, бути відповідальними споживачами товарів і послуг. Якраз такі громадяни стають основою стабільності і розквіту будь-якої країни світу. В нашій державі рівень фінансової грамотності громадян перебуває на дуже низькому рівні. Люди не тільки не знають як застосовувати фінансові інструментами, а й мають невисоку довіру до фінансової системи та її інститутів. Підняття фінансової грамотності є болючим питанням як для покращення добробуту громадян, так і для економічного піднесення країни.

Розвідки фінансової грамотності жителів зараз набрало широкого розповсюдження по цілому світу завдячуючи проектам, підтриманим Організацією економічного співробітництва та розвитку і Світовим банком. Зараз одним із переваг функції Організації економічного співробітництва та розвитку прийнято піднесення фінансової освіти, під якою сприймається «процес, у результаті якого клієнти (інвестори) поліпшують свої знання про фінансові продукти і концепції і за рахунок інформації інструктажу і (або) об'єктивних рекомендацій виробляють навички і зміцнюють довіру, щоб розуміти фінансові ризики і мати можливість робити поінформований вибір,

дізнатися про те, куди звертатися за допомогою, а також уживати інших ефективних заходів задля поліпшення свого фінансового добробуту і забезпечення захисту власних інтересів» [2]. Побуває багато формулювань поняття «фінансова грамотність». Для початку варто виокремити формальне визначення фінансової грамотності, яке окреслено в документах ОЕСР: «Фінансова грамотність – це сукупність таких елементів, як обізнаність, знання, навички, установки (життєві орієнтири) і поведінка, що дають змогу приймати обґрунтовані фінансові рішення для досягнення особистого фінансового благополуччя» [3].

Відповідно до дефініції Управління з регулювання і нагляду у сфері фінансових послуг Великобританії, фінансова грамотність (компетенція) завбачає змогу населення жити узгоджено з тими коштами, що є в їхній постанові, висліджувати стан власних фінансів, накреслювати свої майбутні достатки і затрати, особливо пенсію, раціонально вибирати фінансові продукти і орієнтуватися у фінансових питаннях [4].

Захопливим є досвід уряду США, яким було випродуковано Комісію з фінансової грамотності та освіти, а також Консультативну раду з фінансової грамотності при очільнику США. У доповіді Консультативної ради з фінансової грамотності наводиться таке її формулювання: «Уміння ефективно використовувати знання і навички з управління фінансовими ресурсами для досягнення фінансового благополуччя» [5]. Отож, фінансова грамотність населення – сукупність світоглядних діянь, установок, знань і навиків громадян щодо успішного управління особистими фінансами та змога дієво послуговуватись ними у процесі прийняття фінансових постанов [6].

Фінансова грамотність (як компетенції, що виникають в процесі навчання) залучає три взаємозв'язані елементи: установки, знання і навички. Перша частка – правильні установки – це ґрунт фінансової грамотності. Говориться про формування культури фінансової діяльності, яка поставатиме з планування сімейного бюджету, притім на довгострокову перспективу, і створення стратегії виконання знадоб життєвого циклу. Потрібні знання –

принципи і схеми діяльності фінансового ринку, оцінка природи і функцій фінансових інститутів, знарядь, ази юридичної та податкової грамотності, розтлумачення меж відповідальності фінансових інститутів перед клієнтами й клієнтів перед фінансовими інститутами, застосування мінімального фінансового словника, залучаючи поняття ризику і прибутковості, дисконтування, інфляції, оцінка розбіжностей між готівкою і безготівковими платіжками і т.п. Потрібні навички – уміння читати договір і аналізувати дані, що розміщені в ньому, зіставляти між собою пропозиції різноманітних компаній, уміння звіщати претензію або скаргу, якщо права порушені, вишукувати і здобувати інформацію про фінансовий ринок тощо [7].

Варто звести увагу на те, що, крім широкого формулювання фінансової грамотності, мають місце більш обмежені визначення, що формулюють різні площини даного поняття. Ці визначення різняться широтою їх упровадження і силою висвітлення ключових елементів, ваговитим наповненням змісту фінансової грамотності. Фінансова інклюдія – поняття, яке значитиме, що народ не просто існує попліч фінансової системи, а фігурують у ній. Людина зобов'язана не просто бути освіченою, володіти певним підґрунтям знань чи зазначеними навичками, а дієво їх застосовувати.

Фінансова обізнаність – це володіння термінологією й істинними юридичними аспектами фінансового життя. Обізнаність – особливий блок розвідки Програми розвитку фінансового сектору (USAID), складність якого виникає у розрізненні в юридичних поняттях різних країв: те, що буде випробуваною відповіддю в нас, буде непропорційною у США. У зв'язку із цим, на наш погляд, поняття фінансової грамотності залучає не стільки фінансові знання, скільки розуміння ґрунтовних основ керівництва власним бюджетом, розуміння фінансової відповідальності за прийняті рішення, вправність протиставляти фінансові ризики і корисність фінансової послуги, розуміння впливу фінансових постанов на рівень особистого достатку. Попередніми роками завдання підняття фінансової грамотності громадян є одним із найвагоміших для уряду різних держав.

Така заінтересованість спричинена модерними економічними діями пов'язаними з глобалізацією й діяльним розвитком фінансових ринків. У різних державах рівень фінансової грамотності та охоплення населення фінансовими знаряддями вкрай розходяться. Фігурують різні методики, засоби та форми спілкування в системі фінансової освіти, які виділяються національною специфікою держави, в якій виникають програми підвищення фінансової грамотності населення.

Такі платформи чинні в Бельгії, Німеччині, Чехії, Польщі, Румунії, Великобританії, Австрії, Угорщині, Іспанії, Італії, Фінляндії, Норвегії, Австралії, Канаді, США, Індонезії, Південній Африці та інших державах. Можна виокремити такі групи країн:

1) із високим ступенем сприймання цінності фінансової грамотності населення та масштабності фінансової освіти. У їх кількості такі держави, як США (керманич розвитку фінансової освіти населення і розв'язанням проблем фінансової обізнаності), Великобританія, Франція, Німеччина, Канада, Сінгапур, Нова Зеландія;

2) із державним усвідомленням значення фінансової освіти, але браком достатнього опрацювання і належної підпори з боку громадськості (Голландія, Польща, Італія, Чехія, Австрія, Індія);

3) із первинним етапом осмислення ступеня впливу фінансової грамотності громадян на економічний та соціальний розрост держави й почином ходу ініціалізації задумів і програм забезпечення фінансової освіти жителів (Україна, Росія, Китай).

Отож, можна замітити, що в міжнародній практиці на країну відводиться вирішальна роль координатора процесу підняття рівня фінансової грамотності населення. Практика розвинутих держав у процесі збільшення рівня фінансової грамотності населення показує різні за своєю природою форми участі країни під час розв'язанням цього питання.

Так, держава може:

1) бути «центральною агентом», узгоджуючи функцію суб'єктів, що продукують інформаційно-освітні програми, постачаючи діяльність єдиних інформаційних баз і каналів розповсюдження інформації;

2) фінансувати (повністю або частково) здійснення інформаційно-освітніх програм;

3) постачати формування стандартів поширюваної виробниками фінансових послуг інформації, характеру процедур її розкриття;

4) абсолютно продукувати весь технологічний ланцюжок дій із піднесення фінансової грамотності [7].

Вказані форми участі держави у піднятті рівня фінансової грамотності, як норма, комбінуються і не застосовуються в чистому вигляді. Незалежне здійснення всіх заходів у технологічному ряді є найбільш централізованою формою участі країни, але практично не застосовується на практиці, позаяк, зазвичай, держави залучають приватні організації для збільшення охоплення реалізованих програм. В ідеалі втручання з боку країни необхідно мати місце тоді, коли воно є неминучою умовою виконання заходу або ж викликає значну економію витрат і збільшення успішності реалізації проекту.

Тому на різних етапах здійснення інформаційно-освітніх програм (від опрацювання до розповсюдження серед адресатів) характер і ступінь участі держави змінюється. Потреба залучення широкого списку об'єднань до реалізації програм фінансової грамотності людей сприймається в усіх цивілізованих державах світу. Діапазон таких організацій вводить у себе:

1) державні організації, які, означуючи напрями і пріоритети політики, також беруть участь у створенні стратегії розвитку фінансової грамотності, здійсненні програм і формуванні правового середовища відповідних ринків. Зазвичай, такими підприємствами є соціальні відомства, котрі відповідають за питання працевлаштування, освіти і пенсійного страхування, об'єднання, що налагоджують ринки фінансових послуг і постачають захист прав споживачів;

2) некомерційні громадські організації (переважно фінансуються за рахунок країни, іноді приватного сектору) дієво залучаються в процес

виконання стратегії підняття рівня фінансової грамотності як на етапі досліджень і розроблення стратегії (програм), так і на етапі практичної реалізації заходів і організації зворотного зв'язку;

3) приватні галузеві об'єднання або різного роду асоціації, що репрезентують інтереси сфери, реалізують вагому частку програм у галузі фінансової грамотності населення. Форми участі приватного сектору однотипні державним формам, за винятком формування загальних стандартів інформаційних платформ і процедур розкриття інформування [7].

Однією з передових держав, яка концентрує визначну увагу питанням фінансової грамотності населення, є Сполучені Штати Америки. Там, як і у світі загалом, болючим є питання боргів домогосподарств, що, своєю чергою, спонукає органи влади застосовувати заходів щодо вирішення проблем, суміжних із підвищенням рівня фінансової грамотності населення. Американська модель фінансової грамотності здійснюється як багаторівнева конструкція підготовки споживачів до використання фінансових послуг з конкретно диференційованою будовою постачальників послуг, в якій кожен із рівнів характеризує життєвий цикл людини. Можливі та реальні споживачі неподільні системою фінансової освіти громадян держави. Головне місце у цій моделі посідають адміністрації (губернатори) штатів, які відповідальні за фінансову незалежність штату, також і за координацію фінансового захисту і фінансової грамотності населення на території штату.

Заразом у будові бюджету уряду США не прогнозовано жодного centa, дорученням якого було б збільшення рівня фінансової грамотності населення. Фактично всі заходи відбуваються за ініціативою та прямою участю волонтерів і некомерційних об'єднань, а спеціальні фонди для цих завдань формуються за рахунок охочих пожертв юридичних і приватних осіб. Не враховуючи це, фінансова грамотність у США отримала статусу національного руху. Виразна модель розвитку дає можливість фінансовій грамотності бути вдосталь гнучкою, варіативною і певною мірою свobodною, тим самим даючи

можливість акумулювати особливий досвід діяльності з різними цільовими групами людей, що мешкають у різних географічних і соціальних умовах.

Міжнародні організації обґрунтовано підводять, що фінансова освіта споживачів є тим базою, що зобов'язана бути опорою нормальному функціонуванню ринків капіталу та економіки в цілому [3].

Винятково актуальним це питання є в державах, які змінили централізоване планування до ринкової економіки. Безперечно, у збільшенні фінансової грамотності мають бути зацікавлені, передусім, саме населення, адже грамотний споживач фінансових продуктів і послуг є істотніше захищеним від шахрайських дій. Невисокий же рівень фінансової грамотності громадян заподіює прийняття неплодотворних рішень, зріст рівня власного боргового зобов'язання, передачі від'ємного фінансового досвіду новому поколінню, неплідного формування пенсійних заощаджень.

Нова пенсійна система, винятково її накопичувальний елемент, потребують виховання економічної незалежності та відповідальності людей за стан власного матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це має змусити людей уже зараз задуматись над тим, що вони здобудуть після закінчення своєї трудової діяльності. У 2007 році Агентством фінансових ініціатив було здійснено дослідження „Недержавні пенсійні фонди України та загальнообов'язкова накопичувальна пенсійна система”. За результатами дослідження практично кожний п'ятий опитаний працівник зауважив, що йому нічого не відомо про пенсійну реформу. Ще менше працівників поінформовані про діяльність системи приватного пенсійного забезпечення. Як ми знаємо, пенсійна реформа в нашій країні у своїм змісті окреслює послідовне введення трирівневої системи.

Не беручи до уваги, описаний на законодавчому рівні спосіб поведінки кожного з трьох рівнів і діяльність системи в цілому, актуальним було вивчити, наскільки працівники та керівники вловлюють сутність запропонованої реформи та відповідність цього змісту зацікавленості людей. За даними розвідки, майже 70 % працівників ознайомлені зі змістом реформи (зокрема, із

потенційною перспективою одержувати пенсію залежно від рівня заробітку). Але більшість з них ознайомлено лише в валових рисах і в них відсутнє бачення про подробиці функціонування приватного пенсійного забезпечення (56 % працівників від загальної кількості опитаних ознайомлені зі змістом лише в валових рисах, а 12 % – непогано знають).

1.2.Фінансова грамотність в контексті пенсійних реформ

Пенсійні системи покращуються майже у всьому світі, і, насамперед, у державах із високорозвиненими суспільними взаєминами. Це викликано, передусім, тенденціями старіння населення.

Отож, вводяться системи пенсійного забезпечення, які опираються на принципово нові засади, ціллю яких є:

1. покращення рівня життя пенсіонерів;
2. розробка залежності розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу;
3. постачання фінансової стабільності пенсійної системи;
4. залучення громадян до заощадження коштів на старість.

Які ж передумови реформи пенсійної системи в нашій країні?

Невисокі пенсії. Середній розмір виплачуваних пенсій дуже низький, що змушує багатьох людей продовжувати трудитися після досягнення пенсійного віку. Невисока заробітна плата викликає дефіцит коштів ПФУ на виплату пенсій, що покривається за рахунок державного бюджету (; за підсумками 2009 року недостача бюджету ПФУ являтиме 13 млрд. 53 млн); Високі ставки пенсійних внесків. Платники пенсійних внесків розчаровані надмірно високими ставками пенсійних внесків, що є мотивом немалої заборгованості із сплати внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування підприємств (1,3 млрд. грн.). Роботодавці вимушені сплачувати до пенсійної системи третину фонду заробітної плати. Це збільшує собівартість продукції та зменшує її конкурентоспроможність, вдержує зріст заробітної

плати, не добродіє залученню інвестицій, а легалізації незаконного спектру економіки та доходів населення.

Розмір пенсій фактично не залежить від трудового стажу та сплачених пенсійних внесків. Через такі економічні питання у державі було введено штучне обмеження граничного розміру пенсій, що викликало “зрівнялівку” в пенсійному забезпеченні.

Демографічна ситуація. Солідарна пенсійна система дуже підрядна від демографічних небезпек. Стабільність такої системи залежить ключовим чином від співвідношення між кількістю пенсіонерів та платників пенсійних внесків. Апогей демографічного навантаження буде здобуто у 30-х роках 21 сторіччя - на 10 осіб працездатного віку припадатиме 11 пенсіонерів (один працюючий забезпечуватиме більше, ніж одного пенсіонера).

Практика держав ЄС, де в середині 80-х років стан з пенсійним забезпеченням був так само важким, демонструє, що достойна пенсія і суттєве скорочення пенсійного навантаження на державні фінанси ймовірні лише через ґрунтовну пенсійну реформу шляхом виготовлення трьохрівневої збалансованої пенсійної системи.

З 1 січня 2004 року прийняв чинності Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" , який окреслює створення в Україні нової пенсійної системи. За цим Законом в Україні вводиться трирівнева пенсійна система:

Рис.1.1. Нова пенсійна система

Зміст змішаної системи криється в тому, що вона дасть можливість перетворити пенсійну систему країни на фінансово стабільну та стійку. В такій системі небезпеки, спричинені демографічною та економічною ситуаціями, будуть ділитися між трьома її рівнями, що допустить захистити майбутніх пенсіонерів від зменшення загального рівня доходів.

Перший рівень – реформована солідарна пенсійна система. За її підсумком коштів виплачуються пенсії за віком, за інвалідністю, по втраті годувальника та допомоги на поховання пенсіонерів. Перелічені пенсії будуть дійсні після досягнення особою загальноновстановленого пенсійного віку – 55 років для жінок та 60 років для чоловіків.

Другий рівень – неухильна накопичувальна пенсійна система. Фінанси цієї системи будуть вкладатися за спеціальними нормами з ціллю здобуття інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб. Накопичені в системі кошти припадуть застрахованим особам, застосовуватимуться для реалізації їм пенсійних виплат і будуть успадковуватись.

Третій рівень – система непримусового приватного пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на нормах добровільної участі громадян,

роботодавців та їх союзів у формуванні пенсійних нагромаджень, що буде додатком до пенсійних виплат з I та II рівнів.

Отже, перший рівень - державна солідарна система, система соціальної безпеки, яка гарантує пенсію на рівні, не меншому, ніж 60% розміру мінімальної зарплати. Другий рівень - обов'язкова накопичувальна система. Третій рівень - добровільна накопичувальна приватна пенсія.

Звідси і структура пенсій в державах з розвиненою економікою: 50% - державна, 8-40% - пенсія другого рівня, 10-42% - приватна. Тоді як в нашій країні державна пенсія налічує 99,991%, пенсія другого рівня - 0%; третього - 0,009%.

Дійсно приватні пенсійні фонди (третій рівень) вступили в дію з 2005 року. Зараз створено повну інфраструктуру роботи НПФ. Зростуть активи НПФ: на кінець 2007 року - 281 млн. грн., на кінець третього кварталу 2008 року - 580 млн. грн. Більшає чисельність громадян-учасників НПФ.

На порі - впровадження другого рівня пенсійної системи. Такий хід не тільки збільшить соціальний захист населення завдяки їх прямій участі в нагромадженні коштів на пенсію, але й виготовить потужного внутрішнього інвестора зі вагомими довготривалими ресурсами, які будуть націлені на піднесення економічної та соціальної інфраструктури держави.

Україна доволі пізно звернулись до світового досвіду застосування ринку недержавних пенсійних послуг для постачання соціальних потреб пенсіонерів та зросту інвестиційного потенціалу держави. Якщо перші НПФ виникнули в світі більше 100 років тому, то в нас лише з 2004 року. В той же час це дає шанс Україні не робити помилок інших країн та ввести кращий світовий досвід.

Висновки до розділу 1

Винятково актуальним це питання є в державах, які змінили централізоване планування до ринкової економіки. Безперечно, у збільшенні фінансової грамотності мають бути зацікавлені, передусім, саме населення,

адже грамотний споживач фінансових продуктів і послуг є істотніше захищеним від шахрайських дій. Невисокий же рівень фінансової грамотності громадян заподіює прийняття неплодотворних рішень, зріст рівня власного боргового зобов'язання, передачі від'ємного фінансового досвіду новому поколінню, неплідного формування пенсійних заощаджень.

Нова пенсійна система, винятково її накопичувальний елемент, потребують виховання економічної незалежності та відповідальності людей за стан власного матеріального добробуту після виходу на пенсію. Це має змусити людей уже зараз задуматись над тим, що вони здобудуть після закінчення своєї трудової діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Аналіз пенсійних накопичень в Україні

Розуміння, що Україні необхідні пенсійні накопичення виникло не зараз, а більше 20 років тому. Вперше у 1998 році в Указі Президента. Відповідно до пенсійної реформи 2003 року в нашій країні повинні були діяти три рівні пенсійної системи. Але донині, протягом 16 років, другий рівень пенсійної системи – обов’язкові пенсійні накопичення – не введений. Добровільні пенсійні накопичення вбачають менше мільйона людей – це близько 9% від числа застрахованих найманих робітників.

Такий незначний відсоток - результат безперервної байдужості держави до розвитку цієї системи всупереч тому, що вона реалізує вагому соціальну функцію. Практично, для більшості нині діє лише перший, солідарний рівень пенсійної системи. Це ті пенсії, до яких ми призвичаїлися. За всіх працюючих сплачуються внески до Пенсійного фонду України, і одразу за рахунок цих грошей одержують пенсії нинішні пенсіонери. Тут діє принцип солідарності поколінь – ми, працюючі сьогодні, дякуємо нашим батькам, дідусям та згідні їх забезпечувати у старості за рахунок частки своїх доходів. Але лише солідарні пенсії вже ніколи не зможуть забезпечити достойне життя, і ось причини:

- Демографія. Сьогодні за рахунок внесків до Пенсійного фонду України на вигоду менше ніж 13 мільйонів людей видаються пенсії 11,2 мільйонам пенсіонерів. Солідарна пенсійна система може дієво функціонувати, якщо внески виплачують найменше вдвічі більше людей, ніж одержують пенсії. Далі буде важче. Народжуваність скорчується, тривалість життя збільшується. Тому з часом число працюючих по відношенню до кількості пенсіонерів буде збавлятися. За обчисленнями спеціалістів Інституту демографії ім. Птухи у 2050 році буде 9,7 мільйонів осіб, за яких сплачуються внески до Пенсійного фонду України, та 11,7 мільйонів пенсіонерів.

- Недостатність джерел фінансування. Несистемне зниження ставки ЄСВ у 2016 році майже вдвічі не дало до детінізації ринку праці, але викликало скорочення фінансових перспектив солідарної пенсійної системи. Планувалось частку цього скорочення скерувати на внески до накопичувальної пенсійної системи, але її не ввели. Тому, зменшивши навантаження на бізнес, країна здобула нефінансовану солідарну пенсійну систему і не дала громадянам пенсійні накопичення як компенсатор.

- Низькі пенсії у більшості. Через перелічені вище фактори нині пенсії низькі: майже 60% пенсіонерів одержують пенсію нижче 3 000 гривень. Коефіцієнт заміни заробітку пенсіями складає менше 29%. Якраз стільки середня пенсія являє по відношенню до середньої зарплати. Практично, це значить, що особа, яка виходить на пенсію, стає отримувати втричі менше доходів, і зобов'язана відповідно скоротити свої витрати.

Відповідно до конвенції Міжнародної організації праці, яку ратифікувала наша держава, пенсія має являти не менше 40% від зарплати. Швидше цей показник складав 54%. Тобто прибутки людини на пенсії зменшувались вдвічі. Що в загальному відповідає міжнародним нормам. За передбаченнями через демографічні зміни рівень заміни заробітку пенсіями з солідарного рівня буде гаснути і надалі, до 18%-20%. Чи це важитиме, що розмір пенсій в гривнях зменшуватиметься, як це представлено в деяких ЗМІ? Зовсім ні. Розміри пенсій не вкорочуватимуться. Але це віщує, що зарплати ростимуть скоріше за пенсії, і при виході на пенсію з солідарної системи особа зуміє отримати лише орієнтовно одну п'яту від того, що здобувала, поки працювала.

- Потреба у дофінансуванні з державного бюджету. При цьому, фінансування навіть тих незначних пенсій, які громадяни здобувають зараз, стає все більш невіддільним для державного бюджету. Грошей, одержаних за рахунок сплати єдиного соціального внеску, на розрахунок пенсій недостатньо. У 2020 році з державного бюджету на фінансування спеціальних пенсійних програм (військовим, суддям, прокурорам) та кризи Пенсійного фонду України

було направлено 197,7 мільярдів гривень (сама криза ПФУ сягала 13,2 мільярдів гривень). А в цілому, за рахунок єдиного соціального внеску та грошей з державного бюджету Пенсійний фонд України забезпечив 479,3 мільярдів гривень видатків. Це дуже багато. Так, зокрема, всі видатки державного бюджету (1 270 мільярдів гривень) більше видатків Пенсійного фонду тільки в два з половиною рази.

Менше 13 млн. осіб виплачують внески до Пенсійного фонду України для забезпечення 11,1 млн. пенсіонерів

Таблиця 2.1.

Недоліки джерел фінансування пенсійного забезпечення

ДЕМОГРАФІЯ	НЕДОСТАТНІСТЬ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Солідарна пенсійна система може дієво працювати, якщо внески сплачують хоча б вдвічі більше людей, ніж одержують пенсії. ➤ Далі буде складніше. Народжуваність зменшується, тривалість життя збільшується. Тому з часом число працюючих відносно кількості пенсіонерів буде вкорочуватись. ➤ За обчисленнями спеціалістів Інституту демографії у 2050 році буде 9,7 мільйонів людей, за яких сплачуються внески до Пенсійного фонду України, та 11,7 мільйонів пенсіонерів. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Несистемне зменшення ставки ЄСВ у 2016 році приблизно вдвічі не довело до детінізації ринку праці, але призвело до зменшення фінансових перспектив солідарної пенсійної системи. Планувалось частину цього скорочення скерувати на внески до накопичувальної пенсійної системи, але її не ввели. ➤ Зменшивши навантаження на бізнес, держава дістала <u>недофінансовану солідарну пенсійну систему</u> і не дала населенню пенсійні накопичення як компенсацію.

Приблизно 60% пенсіонерів одержують виплати нижче 3 000 грн.

Фактори низьких пенсій:

- Коефіцієнт заміщення заробітку пенсіями складає менше 29%.

Саме стільки середня пенсія становить по відношенню до середньої зарплати. Фактично, це означає, що людина, яка виходить на пенсію, починає отримувати втричі менше доходів, і повинна відповідно зменшити свої витрати.

Згідно конвенції Міжнародної організації праці, яку ратифікувала Україна, пенсія має становити не менше 40% від зарплати. Раніше цей показник складав 54%. Тобто доходи людини на пенсії скорочувались вдвічі. Що в цілому відповідає міжнародним нормам.

- За прогнозами через демографічні зміни рівень заміщення заробітку пенсіями з солідарного рівня буде падати і надалі, до 18%-20%. Чи це означає, що розмір пенсій в гривнях знижуватиметься, як це подається в деяких ЗМІ? Зовсім ні. Розміри пенсій не зменшуватимуться. Але це означає, що зарплати зростатимуть швидше за пенсії, і при виході на пенсію з солідарної системи людина зможе отримати лише приблизно одну п'яту від того, що заробляла, поки працювала.

Для візуалізації даємо ілюстрації на базі показників дослідження Інституту Вашингтону, здійсненого за підтримки фонду Білла та Мелінди Гейтсів Звичайно, як і будь-які довготермінові гіпотези, це тільки версія, одна з можливих майбутнього. Але основні тенденції всіх демографічних передбачень співпадають. Ми взяли 2020 та 2050 роки. 2050 – це коли на пенсію підуть ті, кому тепер 30. (рис.2.1)

Блакитним відмічені особи віком за 60 років, яких необхідно забезпечити пенсіями. Зеленим – особи, які дієздатні та можуть сплачувати внески. Погляньте на наступний малюнок та домисліть, скільки мають зі своїх заробітків передати працюючі, щоб пенсіонери з цих грошей одержали достойні пенсії? При цьому, картинка ще життєстверджуюча, адже не всі громадяни працездатного віку трудяться, а з працюючих не всі або не в достатньому обсязі сплачують внески.

Детінізація зайнятості та збільшення числа робочих місць – абсолютно потрібні, але самі по собі не вирішать проблему. Через демографію для постачання достойних доходів в старшому віці лише солідарних пенсій замало. Разом з економічним збільшенням та детінізацією необхідні пенсійні нагромадження, які будуть приватною власністю індивіда, поставатимуть

протягом трудового періоду нею самою та її роботодавцями, і з яких особа потім додатково до солідарної одержуватиме другу, накопичувальну пенсію.

Отже, традиційну нам солідарну пенсію ніхто не готується відмінити. Її варто доповнити накопичувальною.

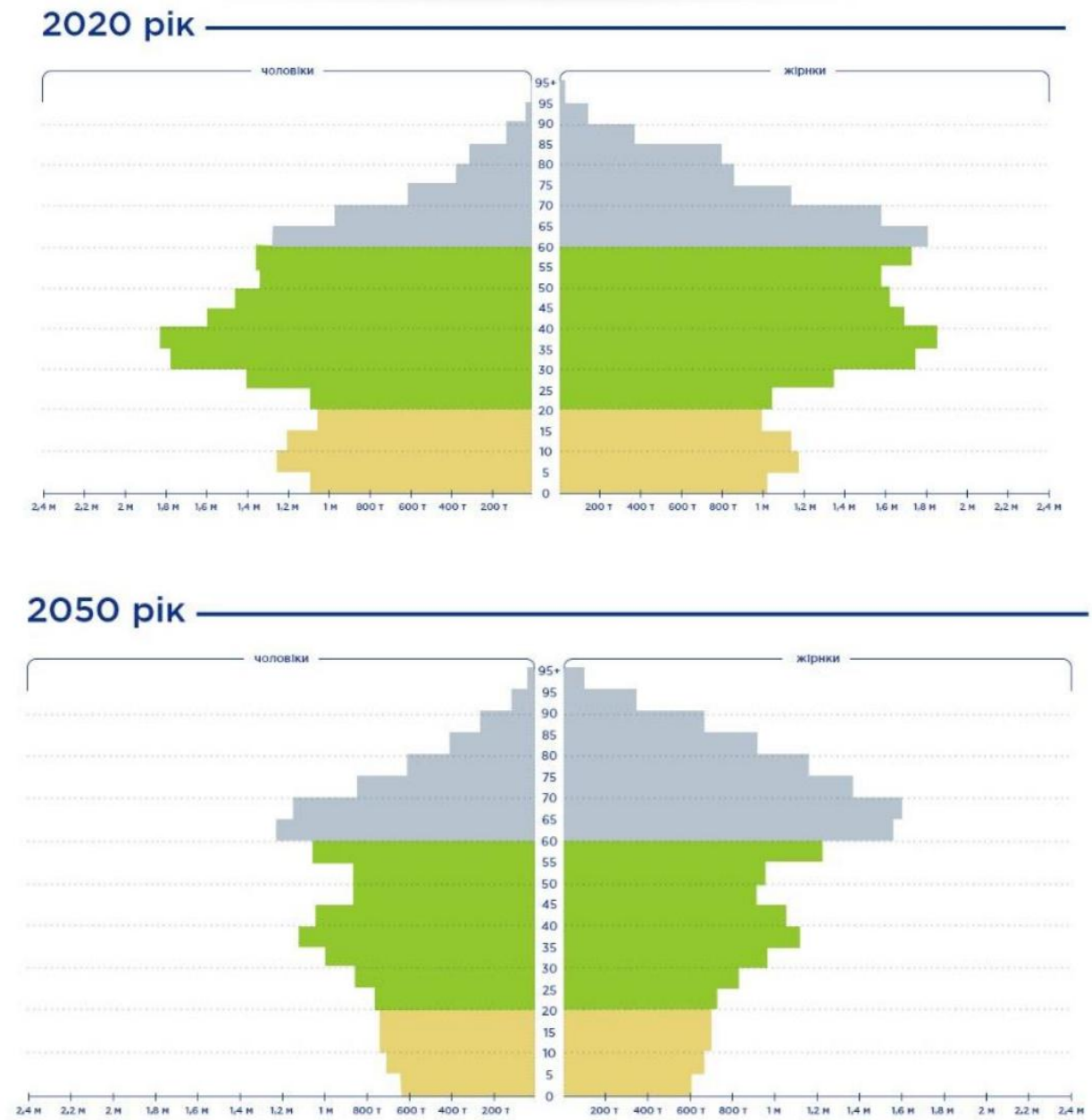

Рис. 2.1. Тенденції демографічних передбачень на 2050р.

2.2. Оцінка пенсійних накопичень за кордоном

З демографічними змінами, через які несла вбезпечити достойне життя лише за рахунок солідарної пенсії, наштотхнулись всі цивілізовані держави світу. Тривалість життя збільшується, а народжуваність падає, пенсіонерів по відношенню до працюючих осіб стає більше, і тому за рахунок внесків людей, котрі працюють вже ніколи не буде шансу зумовити гідні виплати пенсіонерам. Тож більшість держав ввели системи пенсійного нагромадження. Вони всі дуже розбіжні за побудовою, зважають на місцеві ознаки розвитку економіки та навіть менталітету. Але всі вбачають на меті одне – скоротити залежність пенсій від резервів державного бюджету того чи іншого року та волі політиків, зробити пенсійні нагромадження володінням особи, за рахунок якої вона матиме змогу вбезпечити собі гідне майбутнє, ніж за рахунок поділу податків через бюджет держави. Пенсійні накопичення вводяться в економіку, що слугує економічному збільшенню та зростанню числа робочих місць. Це збагачує фінансові можливості солідарної пенсійної системи.

Таким способом, факт пенсійних накопичень сприяє економіці та солідарній пенсійній системі. В останньому звіті Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) вивчають 77 держав, в яких є накопичувальні пенсійні системи. У восьми з них активи накопичувальних фондів переважають за розмірами річний ВВП. В середньому за державами ОЕСР активи накопичувальних пенсійних фондів становлять майже 70% від ВВП. Протягом останнього десятиріччя тільки в двох з цих держав зменшились активи накопичувальних пенсійних систем, у всіх решті – збільшились. Україна ділить останнє місце з Пакистаном. Пенсійні накопичення у нас становлять близько одної десятої відсотка ВВП. Тому, що ми 16 років дебатуюмо про це з ними.

Нижче – показники за звіту ОЕСР скільки «назбирали» пенсійних накопичень в державах у відношенні до ВВП цих країн:

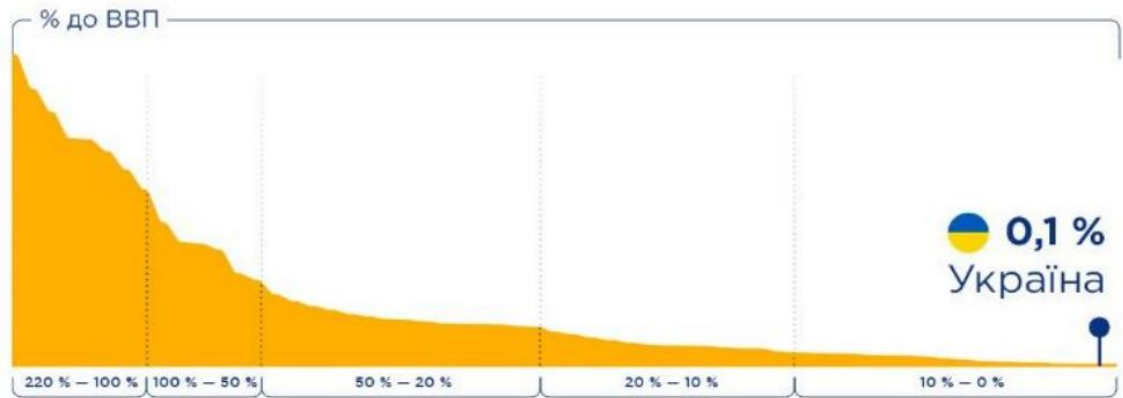

Рис. 2.2. Пенсійні накопичення в країнах світу (відсоткове відношення до ВВП)

220 % - 100 % Данія (219,7%), Нідерланди (194,4%), Ісландія (178,2%), Канада (159,5%), Швейцарія (158,7%), Сполучені Штати Америки (150,3%), Австралія (137,5%), Великобританія (123,2%) 100 % - 50 % Швеція (99,9%), Намібія (86,0%), Сінгапур (85,1%), Чилі (80,8%), Ізраїль (63,9%), Фінляндія (59,5%) 50 % - 20 % Мальта (49,1%), Гонконг (44,4%), Сальвадор (40,8%), Ірландія (38,2%), Бельгія (35,2%), Ямайка (33,5%), Коста-Ріка (31,6%), Нова Зеландія (31,1%), Хорватія (30,0%), Японія (28,6%), Уругвай (28,4%), Корея (28,2%), Косово (27,8%), Колумбія (26,7%), Бразилія (26,2%), Перу (22,6%), Португалія (20,7%) 20 % - 10 % Естонія (18,5%), Мексика (18,5%), Латвія (16,7%), Казахстан (16,5%), Малаві (15,0%), Болгарія (13,6%), Домініканська Республіка (13,1%), Іспанія (13,0%), Кенія (12,9%), Словацька Республіка (12,6%), Суринам (12,6%), Мальдіви (11,6%), Північна Македонія (11,2%), Норвегія (10,9%), Італія (10,9%), Франція (10,6%) 10 % - 0 % Чеська Республіка (8,8%), Литва (8,3%), Гайана (8,3%), Польща (8,0%), Німеччина (7,5%), Словенія (7,3%), Таїланд (7,3%), Нігерія (7,0%), Румунія (6,3%), Австрія (6,1%), Росія (5,6%), Угорщина (5,4%), Гана (5,0%), Вірменія (3,8%), Туреччина (2,9%), Люксембург (2,8%), Замбія (2,8%), Індія (1,9%), Китай (1,9%), Індонезія (1,8%), Єгипет (1,5%), Грузія (1,2%), Ангола (0,8%), Панама (0,8%), Сербія (0,8%),

Греція (0,8%), Малайзія (0,2%), Албанія (0,2%), Україна (0,1%), Пакистан (0,1%)

В певних державах система пенсійних накопичень має силу лише на працівників державного сектору економіки, в інших – на всіх найманих працівників, в поодиноких – навіть на безробітних та дітей. А, приміром, Нігерія та Кенія створили спеціальні програми включення пенсійними накопиченнями осіб, які зайняті у неформальному секторі. Більшість держав старається збагатити коло громадян, які є членами пенсійного накопичення. Якщо добровільні пенсійні нагромадження є у мізерної частки людей, вводять неухильні нагромадження або накопичення за принципом автозапису (коли особу зараховують «за замовчуванням», але вона може відректись, подавши заяву).

Хто платить внески. Внески в частині держав виплачує лише працівник на особистий рахунок (Чілі, Казахстан, Румунія, Гана, Хорватія), в частині країн – тільки роботодавець на рахунок працівника (Австралія, Норвегія, Словаччина), в частині – і працівник, і роботодавець (Естонія, Ісландія, Швейцарія). Низка держав сплачують додаткові внески від країни. Приміром, одноразовий «вітальний» внесок при зарахуванні до системи або внесок, який країна перелічує за умови сплати самим працівником визначеної суми (Мексика, Нова Зеландія, Туреччина, Вірменія, Грузія).

Розмір внесків. Розміри внесків вкрай розходяться і залежать від того, які ще соціальні внески сплачуються в державі. На пенсійну акумуляцію дають від 2% до 18% заробітної плати, а ще величина внеску може мінятись в залежності від віку особи (старші платять більше), в залежності від рівня доходу, роду діяльності. В державах з незначними обов'язковими внесками розуміють, що вони самі по собі не покривають достойну пенсію, але збільшують фінансову грамотність, ерудиція осіб у цьому плані, показують, як система функціонує. Громадяни звикають думати про майбутнє, застосовувати інструменти пенсійного накопичення та врешті-решт самі додатково стають накопичувати на майбутнє. Непримусові пенсійні накопичення країни

пропагують великою роз'яснювальною функцією та підохочують податковими пільгами. Актуально знати, що в тих державах, де зріклись від солідарного рівня загалом або вкрай його зменшили питання з пенсійним забезпеченням zostались. Найстійкіші пенсійні системи - багаторівневі, де певний рівень долучає інший та знижує ризики для громадян. Тому нам варто зрештою ввести обов'язкові пенсійні акумуляції таким способом, щоб це заохотило розвиток добровільних пенсійних накопичень та в кінцевому результаті перейти до збалансованої трирівневої пенсійної системи і вдосконалювати її вже на практиці, а не в теорії.

В будь-яких державах є аферисти, в будь-яких способах накопичення на майбутнє є небезпеки. Але в накопичувальних системах певних країн, які функціонують декілька десятиліть, справді, вибудували напрямом спроб та похибок цілий ряд запобіжників, які вбудовуються законодавством у самі механізми діяльності накопичувальних пенсійних фондів. І тоді, якщо країна контролює їх дотримання, система працює безпечно. Такі вирішальні умовиводи з міжнародного досвіду доцільно врахувати:

1. Гарантування рівня розрахунків, доходності пенсійних накопичень, введення відповідних фондів або можливостей гарантування властиві для пенсійних систем із визначеними виплатами (DB системи). За такі гарантії в заключному результаті платить особа, що зменшує доходність її пенсійних нагромаджень. При системних кризах з включенням того, що активи пенсійних накопичень являють в середньому майже 70% ВВП держав, резервів фондів гарантування все одно не достатньо на здійснення всіх пенсійних зобов'язань. Не в крайню чергу саме через велику невизначеність та страх через ризики в світі скорочується обсяг пенсійних систем з конкретними виплатами та зростає – з визначеними внесками.

2. В системах з визначеними внесками (DC системи, яка визначена в нашій державі) нерідко застосовують інші механізми захисту:

- Багаторівнева система контролю: інституційно здатний та професійний державний нагляд, саморегулювальні організації професійних

учасників ринку, поділ функції з обслуговування пенсійних накопичень між певними спеціалізованими ліцензованими фінансовими закладами та повинність взаємного контролю операцій між ними, установа надання резерву та інструменти контролю за своїми пенсійними нагромадженнями самій особі.

- Вимоги до повсякденної діяльності надавачів послуг, персоналу, головних функцій, ліцензування, вимоги до праці в найкращих інтересах клієнта.

- Запити до звітності, зовнішнього аудиту та своєрідні вимоги до інформаційної відкритості діяльності.

- Обмеження доступу до грошей людей фінансовими закладами, які ними керують, заборона рівня витрат за рахунок пенсійних активів.

- Заборона на ризикове інвестування пенсійних активів (приміром, обмеження давати позики за їх рахунок), критерії до управління ліквідністю, та неухильна багатовимірною диверсифікація пенсійних активів (за видами інструментів, емітентами, географією, сферами, валютами та іншими параметрами).

- Виняткова контрольована процедура ліквідації закладів накопичувального пенсійного забезпечення замість банкрутства, за якої в першу чергу втілюються зобов'язання перед особами, їхні нагромадження перейдуть до інших установ у вигляді грошей або активів.

Тобто, у системах з конкретними внесками в світі захист пенсійних накопичень здебільшого здійснюється за рахунок побудови операційної повсякденної діяльності системи та професійного нагляду за виконанням правил такої функції. Що в нашій країні? Оскільки Україна однією з останніх вводила пенсійні накопичення, це дало змогу врахувати в національному законодавстві вироблений іншими державами досвід. В діючому законодавстві про накопичувальне пенсійне забезпечення більше 40 механізмів, які постачають захист пенсійних акумуляцій осіб за вказаними вище принципами. Зокрема, це такі механізми:

- Накопичувальні пенсійні фонди повсякдень рапортують регулятору та щоденно публікують дані своєї діяльності.
- Особа може щодня ревізувати зміну своїх нагромаджень і в будь-який час перейти в інший фонд без штрафів, якщо їй будь-що не імponує.
- Є цілий ряд чинних ліцензійних вимог до персоналу, капіталу, технічного та програмного забезпечення, внутрішніх процедур, фінансового моніторингу операцій та організації діяльності тих, хто надає послуги на цьому ринку, такі вимоги посилюються.
- Фонди відчитуються за міжнародними стандартами фінансової звітності та неодмінно проходять щорічний аудит тільки з тими аудиторами, які мають ліцензію проводити аудит фінансових установ. Результати аудиту публікуються.
- Накопичувальний пенсійний фонд не може бути скасовуваний за законодавством про банкрутство. Якщо фундатори мають бажання перервати роботу фонду, то вони за пів року до цього затверджують у державного регулятора програму ліквідації фонду, яким завбачено перехід всіх накопичень осіб до інших накопичувальних фондів за вибором людини. В Україні протягом 16 років без витрати жодної копійки пенсійних накопичень людей таким способом ліквідувались майже 50 фондів.
- Накопичувальний пенсійний фонд – це практично не одна установа, а чотири: сам фонд, адміністратор, компанія з управління активами та банк-зберігач. Вони повинні законодавством ревізувати один одного в ході роботи з пенсійними накопиченнями в повсякденному режимі – куди направляються кошти, як оцінюється ціна активів, тощо. Кожну дію з пенсійними накопиченнями інспектують мінімум два суб'єкти, а частіше три, та несуть за це відповідальність. Тому тут небезпеки махінацій вкрай нижчі, ніж в установах, де відсутня така система взаємоконтролю.
- Напрямки, куди саме можна вкладати гроші, на яких майданчиках дозволено такі активи придбати, а на яких - не варто, вимоги щодо оцінки таких інструментів визначені законом. Також закон канонізує вимоги щодо

диверсифікації активів – розбір «по різних корзинах»: не більше 5% активів в зберігання одного підприємства, не більше 10% у нерухомість, тощо.

Тому фонди не вкладають пенсійні накопичення осіб в аби що, а ще не можуть всі нагромадження зосередити в один банк або в одне підприємство і позбутися, якщо воно збанкрутує.

- Законом обмежений граничний рівень розходів, які постачаються за рахунок пенсійних активів, щоб пенсійні нагромадження не «проїдались» через витрати. Як ще збільшити надійність? В нашій країні протягом довготривалого часу не було інституційно придатного регулятора, який би мав матеріально-технічні ресурси та кваліфіковані кадри для налагодження саме сфери пенсійних накопичень. Тому, не дивлячись на дуже законодавство, поодинокі недобросовісні гравці його не додержувались, не здійснювали правила протягом довгого часу і регулятор ніяким чином це не відслідковував та не реагував. Крім того, для певних суб'єктів були створені виключення із законодавства, тобто певні фонди мали право не додержуватись всіх вищевказаних вимог. Саме з накопиченнями осіб у таких фондах повставали проблеми: це фонд НБУ за 2010-2013р. та фонди банку Аркада. Тому перше, що нам необхідно – потужний та професійний регулятор. Якщо хоча б одного з цих двох компонентів не буде – це ризики. Для того, щоб система діяла безпечно, країна має постачити контроль над тим, щоб всі передбачені законодавством механізми захисту функціонували на практиці. В цьому курсі є законодавчі ініціативи щодо збільшення інституційної спроможності НКЦПФР та рішучі дії новітнього складу НКЦПФР щодо збільшення контролю на ринку навіть в рамках поточних повноважень.

Наступне завдання – це необхідність у збільшенні кола надійних інвестиційних інструментів, через які пенсійні накопичення реально будуть націлені в економіку, в зростання ВВП, створення додаткових робочих місць, з урахуванням ключових економічних реформ та пріоритетних керунків розвитку економіки. При цьому, збільшення обсягу внутрішніх довгострокових інвестиційних ресурсів, якими є пенсійні накопичення, заохочуватиме

пропозицію таких інструментів. Тому це взаємозв'язаний послідовний процес. В цьому напрямку дуже вагомим кроком є меморандум, підписаний недавно Урядом з міжнародними партнерами стосовно розвитку інфраструктури фондового ринку.

Третє завдання - збільшити захист пенсійних активів, які інвестовані в підприємства та банки, від неповернення під ході процедур ліквідації підприємств або банків, визнання їх неплатоспроможними. Приміром, під час таких процедур повороту пенсійних активів має здійснюватися одразу після сплати податків державі та зарплати працівникам, в третьому порядку задоволення вимог кредиторів, як соціально значущі кошти. Це вкрай вдосконалило б захист пенсійних накопичень. Також має безсумнівно забезпечуватись реалізація рішень судів щодо повернення пенсійних активів, за цим має бути винятковий контроль, припустимо, окрема бюджетна програма за взірцем бюджетної програми виконання судових рішень щодо пенсійних справ у солідарній системі. Адже поки з цим є проблеми, зокрема, з ФГВФО.

2.3. Моніторинг реформи пенсійного забезпечення

Мета реформи - відродження справедливості при визначенні пенсійних виплат – і зараз, і на прийдешність. Якщо людина чесно трудилася все життя, вона має гарантовано одержувати гідну пенсію.

Окрім цього, невіддільною складовою пенсійної реформи є введення європейських стандартів функціонування органів Пенсійного фонду України. Застосування сучасних інформаційних і управлінських технологій, єдиних стандартів якості обслуговування населення повинні зробити надання послуг громадянам вигідним і ефективним.

Ключовими очікуваними результатами та показниками є:

- Звершення витрат на пенсійне забезпечення на рівні 12% загального внутрішнього продукту та постачання мінімального рівня пенсійного забезпечення на рівні 40% від одержаного заробітку.
- Щорічне перелічення пенсій 11 млн. пенсіонерів.

- Включення 132 тис. працівників до накопичувальної системи обов'язкового професійного пенсійного забезпечення.

У 2020 році відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2020 № 251 „Деякі питання підвищення пенсійних виплат і надання соціальної підтримки окремим категоріям населення у 2020 році” з 01.04.2020 призначено:

- щомісячну компенсаційну виплату людям, яким виповнилося 80 років і більше, в сумі 500 грн, у яких величина пенсійних виплат з урахуванням надбавок та підвищень не доходить до розміру середньої заробітної плати, яка включена для обчислення пенсій за 2019 рік, і мінімальну пенсійну виплату на рівні 2 600 грн таким громадянам, за умови наявності відповідного страхового стажу (20 років – жінки, 25 років – чоловіки);

- одноразову грошову виплату в розмірі 1 000 грн окремим категоріям населення, зокрема особам із переліку одержувачів пенсій, державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства і дітям з інвалідністю та державної соціальної допомоги громадянам, які не мають права на пенсію, а також особам з інвалідністю.

З 01.05.2020:

- перераховано пенсії із використанням коефіцієнта зросту показника середньої заробітної плати (доходу) в нашій державі, з якої сплачено страхові внески, який необхідний для обрахунку пенсії, в розмірі 1,11.

- станом на 1 липня 2020 року середній розмір пенсійної виплати збільшився до 3394 грн напроти 3006 грн на 1 липня 2019 року.

- число осіб, які одержують менше 2000 грн, скоротилась на 60,4%

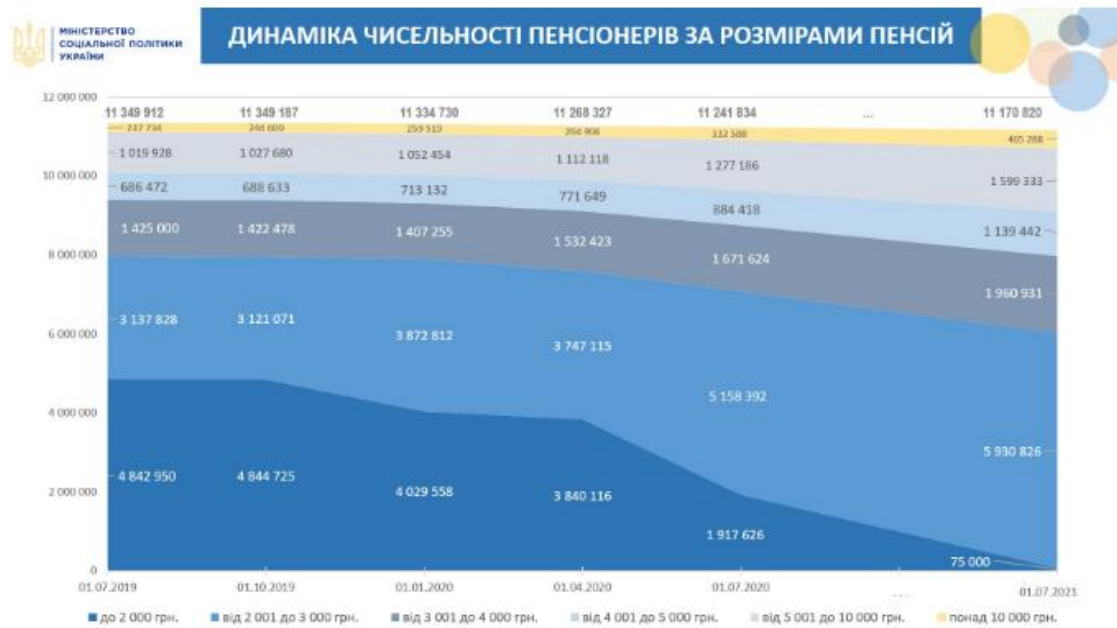

Рис.2.3.Динаміка чисельності пенсіонерів за розміром пенсій

Побіжно Уряд непокоїться й про вдосконалення пенсійної системи України. Приміром, триває робота над введенням накопичувальної системи пенсійного страхування та піднесенням добровільної системи недержавного пенсійного забезпечення.

Зараз, коли у нас тривалість життя збільшується, а народжуваність знижується, число тих, хто виходить на ринок праці, скорочується. 2019 рік був найгіршим щодо демографії.

Народжуваність в нашій державі у 2019 році посунулася до найнижчого рівня в історії – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення. Нині населення України віком до одного року в державі менше, ніж жителів будь-якого іншого віку до 72 років включно – таке проглядається вперше. За даними народжуваності Україна належить до п'ятірки найгірших показників у світі. У нас вже сьогодні 13 млн осіб, за яких сплачуються внески до Пенсійного фонду України, та 11,2 млн пенсіонерів.

А за 30 років через демографію ця ситуація лише буде ставати гіршою. Пенсійні видатки ростиимуть. Необхідний баланс двох систем - солідарної системи та накопичувальної системи пенсійного страхування, що знизить ризики. Накопичувальна система невідповідна демографії, але підлягає фінансовим ризикам, солідарна – насупроти.

У переважній більшості держав світу пенсійна система налічується щонайменше з двох частин: державної (солідарної) та накопичувальної. Як демонструє досвід, саме індивідуальна складова являє вирішальну частину пенсійної виплати, а державна складова є часто гарантованим країною мінімумом. При цьому в усіх державах, у яких перевищує солідарна пенсійна система, побутує рівна проблема: з часом кількість пенсіонерів стає вищою від кількості працюючих осіб і для виплати пенсій не достатньо ресурсів, або витрати з державного бюджету збільшуються.

Добровільні індивідуальні внески з часом будуть ґрунтом формування пенсії.

Неухильну щорічну індексацію пенсій, а також державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування, журналістів, та введення справедливого механізму нарахування виплат пенсіонерам.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення пенсій» передбачена щорічна (опосередкована) індексація пенсій від 2021 року, яка діятиметься напрямом зросту на коефіцієнт, що відповідає показнику 50% збільшення споживчих цін за минулий рік та 50% показника збільшення середньої заробітної плати (доходу), з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що випереджують попередньому року до того, в якому провадять збільшення.

Сприяння дотриманню прав внутрішньо переміщених громадян, у тому числі осіб, які мешкають на тимчасово окупованих територіях, на пригідне пенсійне забезпечення.

Внутрішньо переміщені громадяни, у тому числі люди, які живуть на тимчасово окупованих територіях, одержують пенсії на підконтрольній українській владі території.

Введення другого рівня пенсійної системи – накопичувальної системи пенсійного страхування.

Черговим періодом реформування пенсійної системи є поетапні перетворення в системі накопичувального пенсійного забезпечення. Це дасть

можливість диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення осіб і підвищить розмір пенсійних виплат. Невідкладним завданням буде представлення Урядом законопроекту щодо введення накопичувальної професійної системи пенсійного забезпечення.

Збільшення функціоналу порталу електронних послуг Пенсійного фонду України та автоматизація функцій у системі пенсійного страхування.

Утвердження відповідальності за ухилення та несплату єдиного соціального внеску, інших неухильних платежів до Пенсійного фонду України.

Перегляд заохочень до сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Сприяння ефективному державному нагляду за вжитком коштів Фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України.

Уніфікація та пристосування законодавства щодо функціонування недержавних пенсійних фондів до законодавства ЄС з ціллю підняття рівня захисту майнових прав та інтересів учасників накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Виходячи із модерних пенсійних реформ, можна виокремити наступне:

- Звершення витрат на пенсійне забезпечення на рівні 12 відсотків загального внутрішнього продукту та постачання мінімального рівня пенсійного забезпечення на базі 40 відсотків від одержаного заробітку.

- Щорічний перерахунок пенсій 11 млн. пенсіонерів.

- Включення 132 тис. працівників до накопичувальної системи обов'язкового професійного пенсійного забезпечення.

Цілі на 2021 рік:

1. Розробка та подання Кабінетові Міністрів законопроекту щодо введення накопичувальної професійної пенсійної системи.

2. Виконання розбору реалізації державної політики у галузі адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

3. Підготовка пропозицій щодо покращення якості адміністрування єдиного внеску з урахуванням потреби подолання негативних економічних наслідків, зумовлених пандемією коронавірусу COVID-19.

4. Поліпшення механізму індексації пенсій.

Мінімальний розмір пенсії за віком згідно з ст. 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003р. №1058 (далі – Закон № 1058) настає при наявності страхового стажу не менше 35 років у чоловіків, 30 років у жінок (для призначених до 1.10.2011 року відповідно 25 і 20 років) на рівні прожиткового мінімуму для людей, які втратили працездатність:

з 1 січня – 1 638,00 грн,

з 1 липня – 1 712,00 грн,

з 1 грудня – 1 769,00 грн.

Особам, які досягли віку 65 років, за наявності у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років страхового стажу, згідно з ч. 2 ст. 28 Закону №1058, мінімальний розмір пенсії за віком призначається в розмірі 40% мінімальної заробітної плати, передбаченої законом про Державний бюджет України на конкретний рік, але не менше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, передбаченого законом. Позаяк, мінімальний розмір заробітної плати з 1 січня 2020 року являє 4 723 грн., то мінімальний розмір пенсії для вказаної категорії пенсіонерів є *1 889,20 грн.*

2. Мінімальна пенсійна виплата. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 р. № 124 у разі, коли розмір пенсії, вказаної відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з урахуванням зазначених законодавством надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсії (крім пенсії за особливі заслуги перед Україною) в осіб, у яких страховий стаж 35 років – у чоловіків, 30 років – у жінок, не досягає 2 000 гривень, таким особам відбувається доплата до пенсії у сумі, що не достатньо до зазначеного розміру.

3. Максимальний розмір пенсії не може переважати десяти прожиткових мінімумів, зазначених для осіб, які втратили працездатність. У 2020 році:

з 1 січня – 16 380,00 грн,

з 1 липня – 17 120,00 грн,

з 1 грудня – 17 690,00 грн.

Вказане обмеження пенсії (щомісячного довічного грошового утримання) максимальним розміром не включає пенсіонерів, яким пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) призначена до набрання чинності Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», тобто до 1 жовтня 2011 року.

4. Обчислення страхового стажу. При формулюванні розміру пенсії вживається величина оцінки вартості одного року страхового стажу на рівні 1%. Так, при присутності страхового стажу 35 років пенсія нараховується в розмірі 35% заробітку, вказаного для обчислення пенсії.

Включення місяця роботи до страхового стажу як повного місяця відбувається за умови сплати за визначений місяць роботи страхових внесків у розмірі не менше, ніж мінімальний страховий внесок. У 2020 році мінімальний страховий внесок складає 1039,06 грн (4 723 грн (мінімальна заробітна плата) x 22% (єдиний соціальний внесок).

5. Обчислення заробітку. При обрахунку заробітку для визначення розміру пенсії у 2020 році використовуватиметься усереднений показник середньої заробітної плати в державі, з якої сплачено страхові внески, за три роки, що попереджують зверненню за призначенням пенсії, тобто за 2017-2019 роки. У період до дефініції вказаного показника при визначенні пенсій вживатиметься усереднений показник середньої заробітної плати, який враховувався у 2019 році (6 188,89 грн).

Після дефініції показника середньої заробітної плати за 2017 - 2019 роки всі пенсії, вказані за зверненнями з 1 січня 2020 року, будуть механічно перераховані з включенням нового показника середньої заробітної плати із проведенням доплати недоотриманого розміру пенсії з часу її призначення.

Стосовно пенсій, введених до 1 січня 2020 року, то при їх обрахунку використовувались такі дані середньої зарплати: для призначених до 31.12.2017 року включно – 4 404,35 грн; у 2018 році – 5 377,90 грн; у 2019 році – 6 188,89 грн.

6. Умови виходу на пенсію за віком. Право на пенсію за віком мають особи, які досягли пенсійного віку та отримали потрібний страховий стаж.

Для виходу на пенсію у 2021 році після досягнення віку чоловіками 60 років та жінками 59 років (з 1 квітня 2021 року – 60 років 6 місяців) необхідно мати страховий стаж не менше 28 років.

Якщо в громадянина на період досягнення пенсійного віку відсутній страховий стаж, він зможе піти на пенсію за віком пізніше, після досягнення 63 або 65 років.

Зокрема, при факту на момент досягнення вказаного пенсійного віку (чоловіками 60 років та жінками 59 років (з 1 квітня 2020 року – 59 років 6 місяців)) страхового стажу від 17 до 27 років, людина матиме право на призначення пенсії за віком після досягнення 63-річного віку.

При явці в особи страхового стажу від 15 до 17 років, право на призначення пенсії за віком вона використає тільки після досягнення 65-річного віку.

7. Індexсація пенсій у 2021 році. Приблизно з 1 березня було здійснено автоматичне (без звернення пенсіонера) щорічне збільшення (індексація) пенсій способом зросту показника середньої заробітної плати (доходу) в нашій країні, який ужитий для розрахунку пенсії, на коефіцієнт, що відповідає 50% показника збільшення споживчих цін та 50% показника зросту середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески, за 2019 рік відносно із 2018 роком.

Визначений розмір такого зростання буде вказаний рішенням Кабінету Міністрів України (за останніми розрахунками, коефіцієнт являтиме орієнтовно 1,1).

8. Перерахунок пенсій працюючим пенсіонерам. Як і у минулі роки, пенсіонери, які після призначення (перерахунку) пенсій не припинили працювати та отримали не менше 24 місяців страхового стажу, мають змогу звернутися до органу Пенсійного фонду України із заявою для здійснення відповідного

перерахунку пенсії. При цьому слід звернути увагу, що перерахунок страхового стажу, який дає право на перелічення пенсії, відбувається не швидше дня, що настає за днем, по який облічено страховий стаж під час призначення (попереднього перерахунку) пенсії.

Якщо ж 24 місяці страхового стажу після призначення (попереднього перерахунку пенсії) здійснюються у лютому місяці цього року або до цього, пенсіонеру можна не звертатися до органів Пенсійного фонду із заявою про перерахунок пенсії, позаяк його буде реалізовано автоматичним способом з 1 квітня 2020 року на базі даних про страховий стаж, існуючих у системі персоніфікованого обліку. Перерахунок відбуватиметься на найбільш належних для пенсіонера умовах, тобто з включенням стажу після призначення (перерахунку) пенсії, або з введенням стажу та заробітної плати після призначення (перерахунку) пенсії.

9. Збільшення пенсій у зв'язку із зростанням прожиткового мінімуму протягом 2020 року здійснювались двічі: з 1 липня та з 1 грудня.

Збільшенню підлягають пенсійні виплати, розмір яких відповідно до законодавства рахується виходячи із прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. При цьому, збільшення мінімального розміру пенсії та надбавки до пенсії за понаднормовий стаж поширюється лише на непрацюючих пенсіонерів. Пенсіонерам, які не припинили працювати, зростання зазначених розмірів виплат (мінімальної пенсії та підвищення за понаднормовий стаж) відбуватиметься після звільнення їх з роботи, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб на час звільнення.

10. Не підвищуються, а зостаються у раніше визначеному розмірі підвищення (надбавки) до пенсій, зокрема:

- дітям війни (66,13 грн);
- особам, які мешкають у гірських населених пунктах (розмір пенсії збільшується на 20%);
- на утриманців (150,00 грн – до пенсій, вказаних відповідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»);

- громадянам, які необґрунтовано спізнали політичних репресій і пізніше були реабілітовані - в розмірі 54,40 грн, а членам їх сімей, яких було насильно переселено, - 43,52 грн.

В передових державах світу з розвинутою економікою і високим рівнем життя питання успішної зайнятості вже давно вирішено, а якщо і є, то рівень безробіття являється тільки фрикційним та структурним, які є неухильними властивими рисами будь-якої країни, навіть з доволі розвинутою економікою. Для нашої ж держави це питання є досить болючим, і, скоріш за все, ситуація перетвориться тільки за умови успішної політики зайнятості.

Можна виокремити такі головні проблеми пенсійної системи України: старіюче населення, що визначає безперервне погіршення співвідношення між людьми працездатного і непрацездатного віку; невисокий рівень пенсій більшості осіб пенсійного віку. У той же момент, середній розмір “спеціальних” пенсій якнайменше у 2,5 рази переважає середній розмір пенсії визначеної на загальних умовах; незбалансований бюджет Пенсійного фонду України; невідповідність між розмірами пенсій жінок і чоловіків. На наш погляд, ключовими чинниками неприйняттого функціонування пенсійної системи є: важка демографічна ситуація та заперечливі можливості її розвитку; макроекономічний стан країни; вагома “тінізація” виплат працівникам.

Узагальнюючись, варто вказати, що зараз пенсійна система України знаходиться в край складному фінансовому стані і не достачає пенсіонерам потрібного обсягом доходу (пенсії) для забезпечення допустимого рівня життєдіяльності. У майбутньому питання старіння нації може викликати ще більше загострення дефіциту в системі пенсійного забезпечення. Результативними шляхами рятунку з цієї ситуації є збільшення пенсійного віку та введення накопичувальних пенсійних систем життєдіяльності.

Отож, схвальними результатами у поліпшенні пенсійного забезпечення України має бути здобуток таких результатів: зменшення рівня безробіття способом створення додаткових робочих місць; збільшення розміру заробітної плати та інших доходів населення; зменшення соціального навантаження;

опрацювання заходів, які добродіяли б призупиненню “тінізації” заробітної плати, а також доходів населення, укривання її від оподаткування; включення трирівневої пенсійної системи; економічне виховання молоді та громадян працездатного віку щодо введення обов’язкового накопичувального пенсійного страхування, дефініція його прерогатив для кожного громадянина.

Висновки до розділу 2

Пенсійна система України знаходиться в край складному фінансовому стані і не достачає пенсіонерам потрібного обсягом доходу (пенсії) для забезпечення допустимого рівня життєдіяльності. У майбутньому питання старіння нації може викликати ще більше загострення дефіциту в системі пенсійного забезпечення. Результативними шляхами рятунку з цієї ситуації є збільшення пенсійного віку та введення накопичувальних пенсійних систем життєдіяльності.

Черговим періодом реформування пенсійної системи є поетапні перетворення в системі накопичувального пенсійного забезпечення. Це дасть можливість диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення осіб і підвищить розмір пенсійних виплат. Невідкладним завданням буде представлення Урядом законопроекту щодо введення накопичувальної професійної системи пенсійного забезпечення.

Збільшення функціоналу порталу електронних послуг Пенсійного фонду України та автоматизація функцій у системі пенсійного страхування.

Утвердження відповідальності за ухилення та несплату єдиного соціального внеску, інших неухильних платежів до Пенсійного фонду України.

Перегляд заохочень до сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування.

Сприяння ефективному державному нагляду за вжитком коштів Фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Сучасні тенденції у пенсійному забезпеченні

Пенсійне забезпечення є частиною економічної системи України. Пенсійні права - одні з визначальних соціальних прав, зазначених Конституцією України та законами України, які не тільки проголошені чи задекларовані, а втілюються і стосуються кожної людини як активного учасника суспільного життя. Основний Закон проголошує Україну соціальною країною, у його розділі II конкретно написано про те, що громадяни мають право на соціальний захист, який вводить право на забезпечення їх у випадку повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з непередбачених ними обставин, а також у старості та в інших ситуаціях, завбачених законом. Це право забезпечується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, організацій, установ і об'єднань, а також бюджетних та інших резервів соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для опіки над непрацездатними.

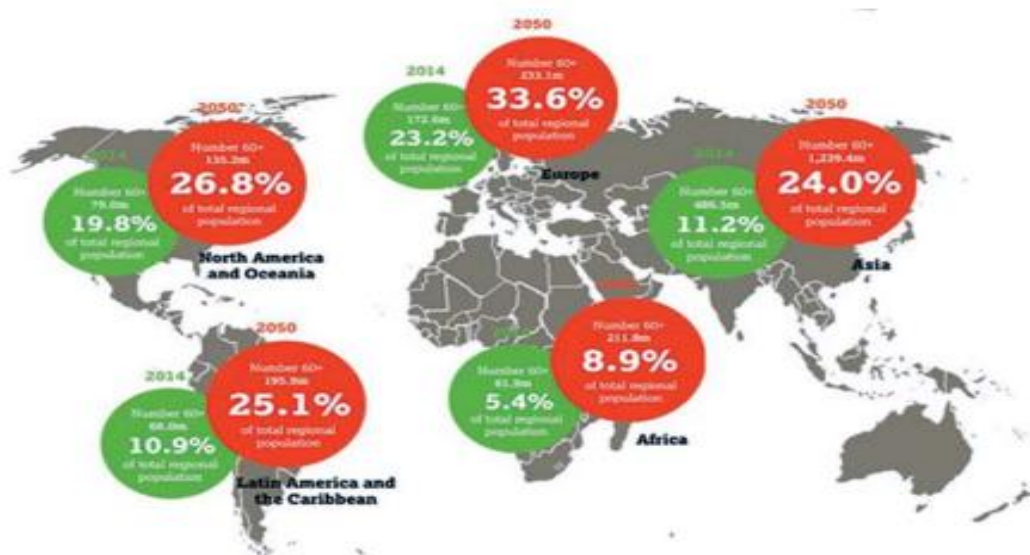

Рис. 3.1. Інфографік частки людей похилого віку (які досягли 60 років) у різних частинах світу

Пенсії та інші види соціальних виплат і допомоги, які є ключовим джерелом існування, мають достачати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, завбаченим законом. Відповідно до міжнародного рейтингу Global Age Watch Index 1, який вивчає 96 держав і обгортає 91 % всіх громадян похилого віку (особи, що досягли 60 років), у світі є 901 млн людей похилого віку, що являє 12,3 % від усіх мешканців планети; до 2030 р. цей показник зросте до 1 402 млн, тобто до 16,5 %, а в 2050 р. їх число сягне 2 092 млн, або 21,5 % населення планети. Зараз пенсійне забезпечення не одержують близько 150 млн осіб через брак цього інституту соціального захисту в державах їх проживання. До 2050 р. в таких країнах, як Китай, Індія, США, число пенсіонерів збільшиться до 100 млн осіб. За обчисленнями, жінки, яким виповнилося 60 років, можуть досягти 82-річного віку, чоловіки — 79-річного.

Схвальною тенденцією є те, що з 1990 по 2020р. число держав, які запровадили систему пенсійного забезпечення, зросла на 50 %. У Європі кількість осіб, які досягли 60-річного віку, являє 172,6 млн, тобто 23,2 % від усього населення. За передбаченнями, до 2050 р. цей показник зросте до 233,1 млн і складатиме 33,6 % жителів Європи. Число осіб похилого віку в Азії становить 485,5 млн, тобто 11,2 % від усіх жителів регіону. Як завбачають науковці, до 2050 р. цей показник зросте до 1 239 млн (24,0 % жителів). В Африці кількість осіб, які досягли 60-річного віку, є 61,9 млн (5,4 % населення); за віщуванням, до 2050 р. цей ця цифра підвищиться до 211,8 млн (8,9 % жителів Африки). Кількість осіб, що досягли 60-річного віку, у Латинській Америці складає 68,0 млн (10,9 % від загальної чисельності її жителів). За прогнозами, до 2050 р. цей показник зросте до 195,9 млн (25,1 % населення). У Північній Америці число осіб похилого віку дорівнює 79,0 млн (19,8 % жителів); за передбаченнями, до 2050 р. цей ця цифра зросте до 135,2 млн і являтиме 26,8 % жителів регіону (рис. 3.2).

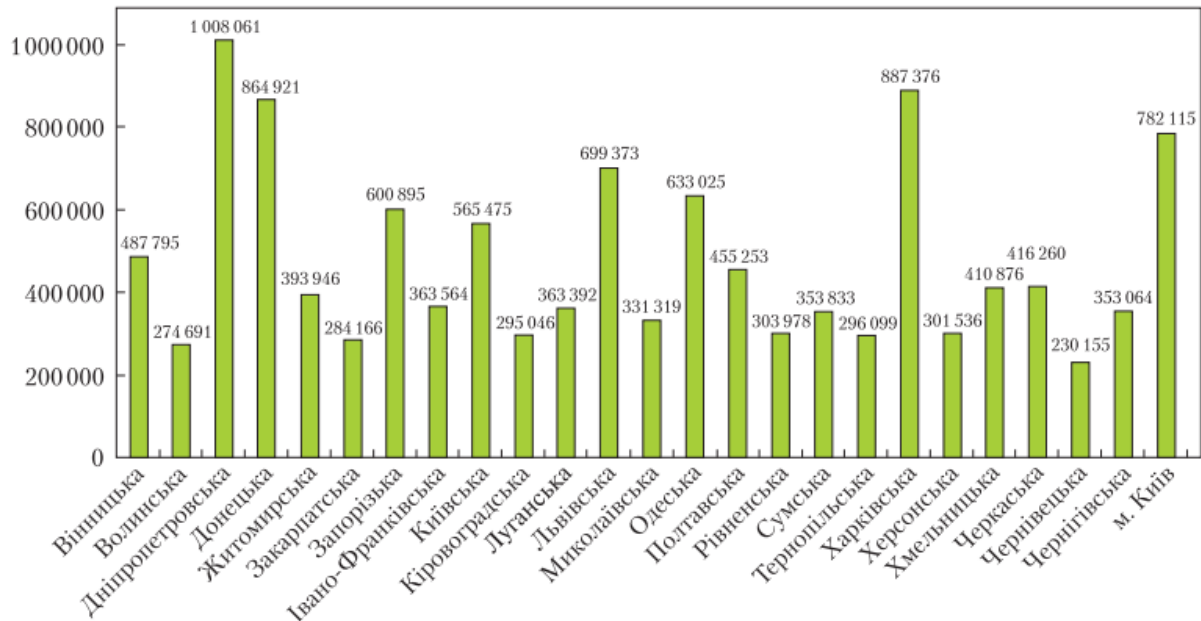

Рис.3.2. Чисельність пенсіонерів в Україні станом на 2020 рік (за даними Пенсійного фонду України)

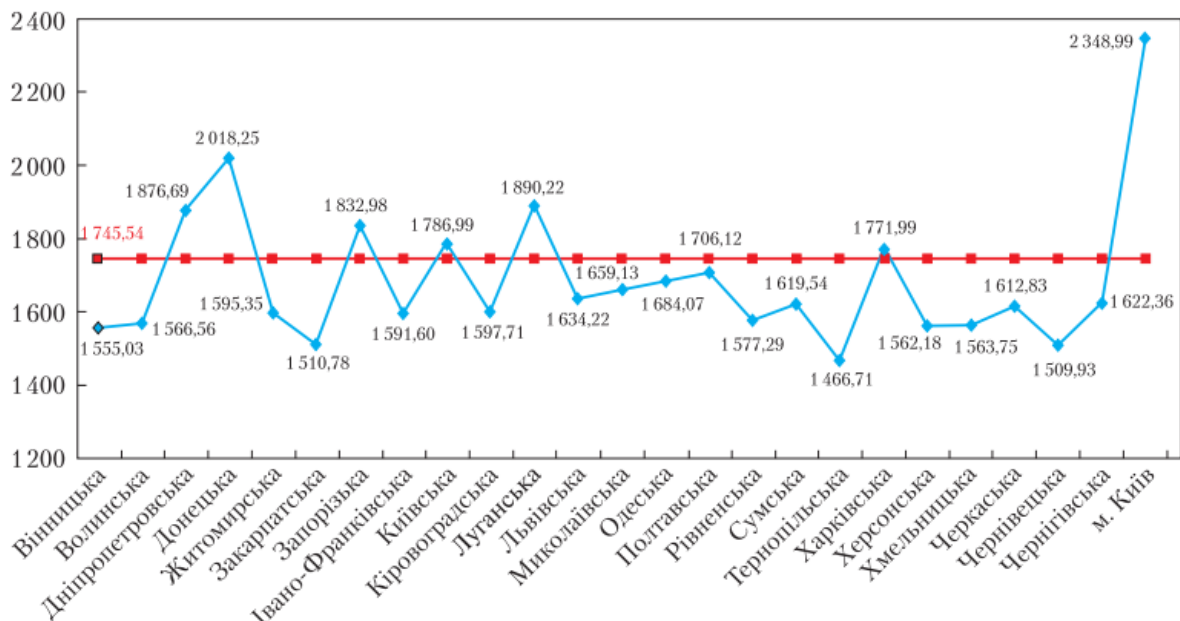

Рис. 3.3. Середній розмір пенсійної виплати в Україні станом на 2020р. (за даними Пенсійного фонду України)

Наша держава в цьому рейтингу в 2019 р. зайняла 73-тю позицію з 96 країн світу, що є одним із найгірших даних серед держав Східної Європи (гірша ситуація тільки в Молдові - 77-ма позиція). Сусідні країни посідають такі

позиції: Польща - 32-гу, Словаччина - 40-ву, Угорщина - 39-ту, Румунія - 45-ту, Росія - 65-ту, Білорусь - 64-ту, Латвія - 35-ту, Литва - 63-тю, Естонія -23-тю, Грузія - 29-ту. Першу п'ятірку складають: Швейцарія, Норвегія, Швеція, Німеччина, Канада. Кінцеві східці рейтингу, починаючи з 92-го місця, посідають Пакистан, Західний берег ріки Йордан (Палестина) та Сектор Газа, Мозамбік, Малаві й Афганістан. За відомостями Пенсійного фонду України, станом на 1 жовтня 2020 р. в Україні понад 12,2 млн пенсіонерів (рис. 3.2). Їх число помітно розбігається по регіонах держави. Середній розмір пенсії по країні також нестабільний залежно від структури економіки того чи іншого регіону, що указано на рис. 3.2. Крім економічних чинників, варто включити й такий важливий аспект, як перетворення і поняття, і сутності соціальної країни.

3.2. Проблеми пенсійного забезпечення громадян України

Пенсійна система держави є одним з найвагоміших елементів соціального захисту осіб похилого віку. У пенсійній системі України є низка питань, які пов'язані з невисоким рівнем пенсійного забезпечення та практично браком диференціації розмірів пенсій. З ціллю вирішення цих та ряду інших дефектів було здійснено реформування системи пенсійного забезпечення. Пенсійна реформа в Україні має здобути таких цілей:

- створити ефективнішу і результативну систему адміністративного управління в пенсійному забезпеченні;
- сприяти фінансовій стабільності пенсійної системи;
- визначити залежність величини пенсії від розміру заробітку і трудового стажу;
- стимулювати громадян до накопичення коштів на старість;
- забезпечити надійність заощаджень учасників пенсійних програм;
- покращити рівень життя пенсіонерів.

Для вирішення проблем, які виникнули в системі пенсійного забезпечення, і підвищення рівня життя пенсіонерів необхідно ввести такі зміни: - здійснити пряму залежність величини пенсії' від розміру внесків. Хто

не сплачує внесків, той не одержуватиме пенсії. Хто сплачує внески в більшому розмірі або на протязі довшого часу, той здобуватиме відповідно більшу пенсію, відносно тих, хто реалізовує менші відрахування з меншого заробітку або працює на протязі недовгого часу;

- постачити прямий облік періодів зайнятості, заробітної платні та сплачених внесків;

- відрегулювати систему призначення пільгових пенсій. Всі працівники, які виплачують рівні внески, мають одержувати однакові пенсії;

- заохотити пізніший вихід на пенсію. В наслідок подовженню віку виходу на пенсію, буде змога підвищити число платників внесків і збільшити пенсії;

- відокремити програми соціальної допомоги з пенсійної системи. Соціальні пенсії, доплати, адресна допомога та інші види підтримки має фінансувати Державний бюджет. У прийдешньому всі ці виплати варто інтегрувати в єдину програму соціальної допомоги - програму гарантованого мінімального доходу сім'ї; - для заохочення платіжної дисципліни прилаштувати оптимальний взаємозв'язок між розмірами пенсій і внесками. За умови реалізації цих заходів пенсійне забезпечення разом із соціальною допомогою породять вкрай надійнішу систему захисту від бідності, ніж та, яка побутує зараз. Втім, якщо зміни буде введено тільки в пенсійній системі, то виокремлені питання навряд чи вдасться усунути. Пенсійна реформа повинна стати складовим елементом всебічної програми економічних і фінансових трансформацій. Тому вводиться трирівнева система пенсійного забезпечення.

Перший рівень - солідарна система постачає базовий дохід громадянина після виходу на пенсію. В солідарній системі пенсії мають місце бути фіксованого розміру або мати величину, що обумовлена розміром заробітку і страхового стажу (пенсію формулюють за відповідною формулою, яка зважає на ці два показники). Якраз для цього в нас створено систему персоніфікованого обліку. Персоніфікація принагідна підприємствам і людям, позаяк:

- дасть можливість ввести справедливий порядок нарахування пенсій. Завдяки персоніфікованому обліку відомостей Пенсійний фонд визнаватиме в власний розпорядженні достовірні показники про тривалість трудового стажу працівників, їхні заробітки та розміри внесків, а також внесків, які сплатили до Пенсійного фонду роботодавці;

- спростить визначення права осіб на пенсію. Автоматизований облік пенсійних даних значно зменшить ймовірність помилок у нарахуванні пенсій і попереджуватиме зловживанням під час готування документів для призначення пенсій;

- зменшить час роботодавців на подачу даних про громадян, які в них працюють, і перерахунок коштів до Пенсійного фонду;

- добродіятиме удосконаленню платіжної дисципліни платників внесків - підприємств і громадян. Кожний працівник матиме змогу ревізувати своєчасність та повноту перерахування внесків до Пенсійного фонду з боку роботодавця;

- зніме попит заповнення трудових книжок. Всю відповідну для призначення пенсії інформацію берегти будуть у персоніфікованій базі даних і систематично поновлятимуть на основі звітів роботодавців;

- достачить органам соціального захисту населення змогу застосовувати дані про зайнятість і заробітки людей для окреслення права окремих категорій громадян на додаткову матеріальну допомогу;

- започаткує основу розробки продуктивних автоматизованих систем керівництва іншими програмами соціального страхування, а саме: підтримка при безробітті, допомога через тимчасову непрацездатність та нещасний випадок на підприємстві.

Якщо не укласти залежність розміру пенсії від віку виходу на пенсію, то потрібно буде далі виплачувати неприпустимо малі пенсії пенсіонерам, які складають безумно велику частину суспільства. З іншого боку, надання перспективи виходу на пенсію в пізнішому віці допустить підвищити розмір пенсій і анулювати обмеження на максимальний розмір виплачуваних пенсій.

Другий рівень - обов'язкова накопичувальна система. Цей рівень пенсійного забезпечення являють неухильні заощадження на накопичувальних пенсійних рахунках. Працівники або роботодавці від їхнього імені виплачують внески до накопичувального пенсійного фонду. Ці кошти обліковують на індивідуальних пенсійних рахунках кожного учасника. Нагромаджені внески вкладають, і після виходу на пенсію вкладник здобуває право на отримання пенсії, яку вираховують з накопиченої величини внесків та інвестиційного доходу, облікованих на його рахунку.

Третій рівень - добровільна система заощаджень. В міру збільшення заробітної платні в осіб може виникнути більше вільних грошей і з'явиться бажання здійснювати додаткові заощадження на старість. Роботодавці також можуть направити частину свого прибутку на створення добровільних пенсійних схем для своїх працівників. Здійснити ці задуми можливо різноманітними способами. В багатьох державах роботодавці продукують для своїх працівників пенсійні фонди на добровільних підвалинах. За одними схемами, внески від імені працівника виплачує роботодавець, за іншими - внески сплачують і роботодавець, і працівник [1].

Іншою формою заощаджень у межах третього рівня є створення індивідуальних рахунків у кредитно-фінансових організаціях або учать в інвестиційних фондах за проявом окремої особи. Громадянин має змогу відкрити ощадний рахунок у банку, ввійти до створеного у встановленому порядку інвестиційного фонду відкритого типу або скласти зі страховою організацією угоду про індивідуальне пенсійне страхування. З метою забезпечення надійного захист заощаджень і запобіганню повторенню упущень минулого потрібно:

- випродувати регулятивний орган з елементами самофінансування, який безпечно захищає права учасників пенсійної системи, сприяє її прозорості та опублікування інформації;

- вкласти строгі вимоги до диверсифікації пенсійних активів (інвестування пенсійних коштів у більше ніж один вид активів), щоб сприяти

інвестуванню пенсійних коштів лише в Інтересах вкладників, а також підвищити дохідність інвестицій і зменшити ризики;

- гарантувати захист інтересів меншості акціонерів, покращити закони, які налагоджують функціонування ринків капіталу;

- прилаштувати суворі кваліфікаційні побажання до аудиторів, компаній з правління активами та зберігачів. У системі пенсійних заощаджень повинні працювати лише спеціалісти з бездоганною репутацією;

- в законодавчому порядку забезпечити розмежування активів учасників і активів надавачів послуг, а також включення банків-зберігачів до фізичного зберігання активів учасників;

- сприяти стійкому економічному зростанню. Стабільна й продуктивна економіка є неминучою умовою дохідності внутрішніх інвестицій в Україні.

3.3. Шляхи модернізації загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Вирішальним напрямом соціального забезпечення в Україні, відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», є пенсійна система як база матеріального стану непрацюючих осіб. Обов'язком країни в цьому скеруванні є певні організаційні заходи, які дають можливість поетапно, з урахуванням особливостей бюджетного наповнення, здобути відповідного рівня пенсійного забезпечення цієї категорії населення. Недосконалість пенсійної системи нашої країни, на жаль, зараз є надзвичайно болючим питанням, адже створення належної трирівневої системи пенсійного забезпечення так і не реалізувалось.

На модерному етапі економічних взаємин ваговитим є визначення перспективних напрямів поліпшення солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування з урахуванням практики держав із розвинутою та трансформаційною економікою, переваг соціально-економічного розвитку країни, новітніх макроекономічних тенденцій і демографічної

ситуації. Із ціллю збалансування бюджету пенсійного фонду раціональним є збільшення обґрунтованості прийомів до механізму створення бюджету солідарної системи державного пенсійного страхування.

Протягом періоду незалежності системі державного пенсійного забезпечення припадає ключова роль у забезпеченні матеріального добробуту вагової частини населення України. Не враховуючи те, що під час реформування пенсійної системи введено недержавне пенсійне забезпечення, воно не має помітного впливу на соціальне становище в державу. Зараз виплати в межах державного пенсійного страхування стають базовим джерелом доходу для третини громадян країни. Тож від результативності реалізації державним пенсійним страхуванням притаманних йому функцій природно залежить соціально-економічний розвиток нашої держави. Потреба реформування системи пенсійного забезпечення спричинена рядом чинників (економічних, демографічних, соціально-політичних). Надто актуальна ця проблема в багатьох країнах світу, незалежно від рівня економічного розвитку, в умовах затяжної рецесії економіки й загострення питання успішності перерозподілу й соціальної справедливості. Це спричинено як демографічними змінами (старіння населення, зміна його вікової структури), так і економічними, обумовлені глобальною кризою.

Починаючи з 2004 р., із утворенням Закону засновує формуватися нова пенсійна система, яка дасть можливість забезпечити населенню держави достатній соціальний рівень доходів після закінчення трудової діяльності. Якраз реформування пенсійної системи дасть спромогу здійснити пряму залежність величини майбутніх пенсійних виплат природно від кожної працюючої особи, а не лише від країни. Отож, це перспектива для кожної працюючої особи забезпечити собі достатній рівень доходу після виходу на державну пенсію. Зміст пенсійної реформи криється в переході до трирівневої пенсійної системи, де третім рівнем є система недержавного пенсійного забезпечення [2, с.12].

Третій рівень системи пенсійного забезпечення базується на базі добровільної участі людей у формуванні пенсійних накопичень із ціллю одержання додаткових пенсійних виплат. Населення на власний розсуд встановлюють індивідуальний накопичувальний рахунок у будь-якому НПФ і роблять внески відповідно до договору, укладеним з адміністратором НПФ. Трирівнева пенсійна система забезпечує, що кошти на рахунках Державного та недержавних пенсійних фондів є безпосереднім володінням пенсіонерів. Тому після звершення пенсійного віку їм буде виплачуватися солідарна пенсія, а ще додаткова пенсія з власних рахунків недержавних пенсійних фондів (третій рівень пенсійної системи) [2, с. 74].

Вкрай актуальною проблемою є забезпечення збалансованої діяльності пенсійної системи. Фінансова стабільність пенсійної системи обумовлена низкою чинників (стан розвитку економіки, рівень соціального податку, тобто тарифу страхових внесків або нарахування на фонд оплати праці, демографічне навантаження на працюючу частку громадян, співвідношення середньомісячного розміру пенсії й середньомісячного розміру заробітної плати та присутність коштів у пенсійній системі). Але підвищення ставок відрахування до пенсійної системи не спроможне вирішити проблеми фінансової стабільності.

Підвищення тарифу внесків (ставок) на пенсійне страхування є нерезультативним, адже воно збільшує макроекономічний ризик і заважає фінансовій стабільності в державі, слугує зростанню інфляційних процесів, підняттю цін на продукти та послуги, обумовлює схильність до не сплати внесків і зросту частки тіньової економіки. Зростання демографічного навантаження на працюючу частину громадян спричинене негативними демографічними процесами (старінням населення та негативним природним приростом населення нашої держави).

Невисокий рівень народжуваності, зменшення питомої ваги молодих вікових груп до 16 років у зв'язку з очікуваним майбутнім збільшенням тривалості життя спричиняють зростання чисельності пенсіонерів і старінню

нації. Збереження сучасних масштабів розповсюдження пільгових пенсій і рівня безробіття заподіє тому, що вже через 20–25 років число пенсіонерів зрівняється з кількістю працюючих, а з 2040 р. переважитиме її [6]. Станом на 2017 р. на одного пенсіонера складає лише 1,3 працюючого. Збереження пенсійних акумуляцій і їх збільшення за рахунок інвестиційного прибутку перебуває в розпорядженні фінансових установ, що реалізують функції з управління активами НПФ.

Тому, від ефективності роботи цих установ залежить здатність фонду втілювати пенсійні виплати. Зміст корпоративних проблем криється в тому, що немає згуртованості в роботі серед учасників. Отож, ставлення до введення єдиного порядку дефініції чистої вартості одиниці пенсійних внесків – це обчислена вартість одиниці пенсійних внесків, що виводиться шляхом ділення чистої вартості активів пенсійного фонду на валову кількість одиниць пенсійних внесків на день підрахунку. Факт такого порядку збільшує довіру до системи НПФ, адже дає можливість вкладникам зіставляти роботу різних фондів, бути в курсі того, що діється з їхніми пенсійними грошима, і на цій підставі обдумувати аргументовані рішення. Світова практика демонструє, що немає іншого шляху для підкорення довіри вкладників, аніж доступність інформації та прозора система оцінки результатів діяльності фондів [5, с. 209].

Положення про порядок дефініції чистої вартості активів НПФ не окликається ані вимогам, ані знадобам ринку ще з часу його затвердження в 2004 р. Зміну його значення покладено в залежність від доопрацювання однотипного положення з визначення значущості чистих активів ІСІ (інститутів спільного інвестування). Крім того, необхідно звернути увагу й зростанню пропозиції якісних інструментів вкладення для пенсійних фондів. Позаяк їхні активи мають довготривалий характер, а акції більш терпеливі до інфляції, ніж боргові інструменти, то доцільно допустити збільшення частки акцій у портфелі НПФ до 60%.

Слушно дати дозвіл пенсійним фондам на придбання цінних паперів інститутів спільного інвестування. ІСІ – це інвестиційні фонди та взаємні

фонди інвестиційних компаній, корпоративні інвестиційні фонди та пайові інвестиційні фонди, спродуковані згідно із законодавством. Світовий досвід демонструє, що таким способом вкорочуються ризики управління коштами, до того ж ці фонди диверсифіковані, і НПФ всякчас може вийти з них [1].

Найгрунтовнішою проблемою, що вповільнює розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державному порядку. Останніми роками замість комплексного піднесення всієї пенсійної системи йде одностороннє нарощування ресурсів Пенсійного фонду (і це йменується пенсійною реформою). При цьому грошей недостатньо, й у 2017 р. недостача ПФ являв, за минулими підрахунками, 32%, і це при тому, що в нас в державі один із найвищих у світі неухильних зборів до ПФ, а середня пенсія за віком значно нижча, ніж в Європі. Іншим питанням, що стає на перешкоді розповсюдженню цього виду фінансових послуг в нас, є невисока фінансова обізнаність громадян, причому спосіб поширення фінансових послуг в Україні є початковим відносно європейських держав.

Так, за показниками першого всеукраїнського соціологічного дослідження «Фінансова грамотність і обізнаність в Україні» було з'ясовано, що 39% населення України не мають банківських рахунків. Більшість осіб послуговуються лише опорними фінансовими послугами, а саме: оплата комунальних платежів через банк (72%), користування пластиковою картою (68%), проведення платежів через термінали платіжних систем (38%). Однак громадяни практично не користуються так званими інвестиційними послугами, приміром такими фінансовими інструментами, як акції, облігації чи інвестування в приватні пенсійні чи інвестиційні фонди. При цьому люди не зацікавлені в здобутті ширшого діапазону інформації про фінансові продукти.

Це пояснюється рядом мотивів (нестачею коштів для реалізації інвестицій, слабкою довірою до фінансової системи загалом чи звичайним нерозумінням того, як зужитковувати фінансовими послугами). Через недавню світову кризу довіра до фінансової системи була зіпсована, а її цілковите відродження дозволене лише за умови підняття фінансового освітнього рівня

споживачів [3, с. 43]. Місце НПФ у структурі пенсійного забезпечення можна аналізувати в двох планах:

- через механізм формування фінансових ресурсів і динаміку грошових потоків у цій системі;
- як дані активності клієнтів галузі НПЗ (недержавного пенсійного забезпечення).

Механізм динаміки грошових потоків у пенсійній системі через НПФ виконує вирішальну роль у роботі інвестиційних ресурсів для внутрішнього економічного піднесення держави. Запроваджувана пенсійна система зобов'язана змінити рух грошових потоків так, щоб ухвалити основні виплати та внески через другий і третій рівні.

Солідарна пенсійна система на модерному етапі становлення генерує базові пенсійні ресурси у подібні обов'язкових внесків громадян і їх роботодавців. Високі ставки внесків спонукають останніх укривати фактичний фонд оплати праці, тим самим вкорочуючи надходження до бюджету Пенсійного фонду, який стає неприбутковим. Постає необхідність відшкодовувати недостатні кошти на виплату пенсій нинішнім пенсіонерам через Державний бюджет України. Введення другого й третього рівнів зобов'язане розв'язати проблему низьких пенсій і надати перспективу населенню одержувати пенсії, що відповідали б їх заробіткам у період трудової діяльності.

Для введення й діяльності обов'язкової накопичувальної системи в Україні неминучим є створення таких умов:

- невідкладним і неупередженим завданням є збільшення рівня заробітної плати застрахованих осіб і її детінізація. Позаяк внески до Накопичувального фонду відраховуватимуться природно із заробітної плати осіб, це не має негативно позначитися на реальний рівень доходів, що може бути постачено лише за рахунок збільшення таких доходів;
- сприяння економічному зростанню в державі за щорічного зросту ВВП не менше ніж на 2% [7];

- розрахунок пенсій у солідарній системі пенсійного страхування на рівні прожиткового мінімуму;
- збалансованість бюджету Пенсійного фонду України, що є однією з домагань Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, видатки на виплату пенсій у солідарній системі повинні забезпечуватися через власні надходження Фонду, тобто окреслюють його бездефіцитність [7];
- формування інституційних складових елементів накопичувальної системи (системи персоніфікованого обліку пенсійних накопичень, автоматизованого звітування про становище накопичувальних пенсійних рахунків, системи акумуляції й обліку внесків, сумісної із системою електронних переказів банків) на базі інформаційних технологій взаємодії Пенсійного фонду, роботодавців, застрахованих осіб, компаній з керівництва активами, банку-зберігача та виготовлення програмного забезпечення;
- застосовування досвіду роботи системи приватного пенсійного забезпечення, який є потрібним, особливо, для оцінювання результативності механізму вкладень пенсійних активів, що є приблизно однаковим і в обов'язковій, і в непримусовій накопичувальних пенсійних системах. Система добровільного недержавного пенсійного забезпечення за пенсійними схемами з окресленими внесками потребує менших адміністративних витрат. Базу такої системи складають недержавні пенсійні фонди. Цей рівень пенсійної системи базується на базі добровільної участі громадян, роботодавців та їх організацій у створенні пенсійних накопичень із ціллю одержання громадянами пенсійних виплат [7], що буде додатком до виплат із системи загальнообов'язкового пенсійного страхування (першого та другого рівнів).

Схильність старіння нації переводять співвідношення працездатних і пенсіонерів. В нас за минулі роки блискавично збільшується процес старіння населення, що вельми негативно позначається на виміри солідарної пенсійної системи. Поки в нас у державі це співвідношення являє 68 пенсіонерів до 100 працюючих, тоді як у Франції – 35,9 до 100. Така взаємозалежність працездатного й непрацездатного населення вимагатиме зростання відрахувань

на пенсійне забезпечення. Однією з поштовхів стрімкого зросту кількості пенсіонерів є також прийняття ряду законодавчих актів, що канонізують пільговий вихід на пенсію, тому активно зростає число пенсіонерів-пільговиків. Одним із сходинок запропонованої пенсійної реформи є збільшення пенсійного віку для жінок із 55 до 60 років, що вже реалізовано. Також уведене зростання пенсійного віку для чоловіків, що діють на державній службі, із 60 до 62 років. Чоловікам – науково-педагогічним працівникам піднесено до 62 років вік призначення пенсії за присутності стажу наукової діяльності не менше 20 років [7].

Ці заходи скеровані на зменшення числа пенсіонерів і зниження навантаження на Пенсійний фонд України. Також як керунок збалансування Законом визначено максимальний розмір пенсії на рівні 10 прожиткових мінімумів для людей, які втратили працездатність, тоді як швидше реалізовувалася норма законодавства, що визначає максимальний розмір пенсії на рівні 12 прожиткових мінімумів. При цьому обмеження максимального розміру пенсії здійснюються лише на пенсіонерів, яким вона буде присуджена після набрання чинності цим законом [7].

Законом передбачено механізм впровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування й визначено зачин перерахування страхових внесків із року, в якому буде гарантована бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду. При цьому учасниками накопичувальної системи визначаються громадяни, яким на момент встановлення системи виповнилося не більше 35 років. Розмір страхового внеску на дату введення системи наступає на рівні 2% бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також прийнято для таких учасників, із черговим його щорічним підвищенням на 1% до 7% [4, с.50].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що в цілому реформа всієї системи пенсійного забезпечення в Україні є в критичному стані. Суспільству вона необхідна, але чекає «універсальних», соціально правдивих рішень від уряду, а

саме: збільшення рівня пенсійних виплат, поліпшення механізму їх нарахування відповідно до справедливих визначень страхового стажу, рівня заробітної плати, скорочення віку виходу на пенсію. Як зазначено експертами Інституту, із боку суспільства не спродуковане замовлення на структурну реформу пенсійної системи. Більша частина громадян країни (пенсіонери й ті, хто в найближчі 15 років може вийти на пенсію) поки що не ладні керувати своїми пенсіями, приміром, через накопичувальну систему й особисті пенсійні рахунки.

Переважно населення підтримує переставляти відповідальність за реформування пенсійної системи на країну, вітаючи солідарну систему пенсійного страхування, надіючись на державну пенсію як ключове джерело виплат. Тому дослідження напрямів удосконалення, реформування пенсійної системи, їх введення мають невідкладне значення. Актуальність цих курсів збільшується через те, що вдосконалення пенсійної реформи відповідатиме поліпшенню всієї економічної системи, тому що продукування обов'язкового накопичувального фонду та системи недержавних пенсійних фондів здійснить додаткові заохочення для виходу економіки з тіні та утворить великий потенціал фінансових ресурсів для інвестування й піднесення економіки.

Висновки до розділу 3

Найгрунтовнішою проблемою, що вповільнює розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державному порядку. Останніми роками замість комплексного піднесення всієї пенсійної системи йде одностороннє нарощування ресурсів Пенсійного фонду.

Солідарна пенсійна система на модерному етапі становлення генерує базові пенсійні ресурси у подібні обов'язкових внесків громадян і їх роботодавців. Високі ставки внесків спонукають останніх укривати фактичний фонд оплати праці, тим самим вкорочуючи надходження до бюджету Пенсійного фонду, який стає неприбутковим. Постає необхідність відшкодовувати недостатні кошти на виплату пенсій нинішнім пенсіонерам

через Державний бюджет України. Введення другого й третього рівнів зобов'язане розв'язати проблему низьких пенсій і надати перспективу населенню одержувати пенсії, що відповідали б їх заробіткам у період трудової діяльності.

ВИСНОВКИ

Українська пенсійна реформа, про потребу якої твердять не перше десятиліття, може знову зіштовхнутись з перешкодами, тому фінансова грамотність та фінансова обізнаність є безумовно необхідною у модерному суспільстві. Так, у Мінфіні акцентують на тому, що для запуску накопичувальних пенсійних рахунків для всіх громадян прийдеться або знижувати фінансування Пенсійного фонду, або підвищувати податки, або вишукувати кошти в іншому місці. Якщо все так і залишити, то пенсія українців щороку меншатиме порівняно до середньої зарплати: такі обчислення дають Мінсоцполітики. Дехто з експертів через це підозріває, що сучасна молодь навряд чи матиме державну пенсію як таку. Радіо Свобода побесідувало з експертами про те, який варіант пенсійної реформи був би оптимальним для України, а також про те, чи матимуть змогу українці власноруч попідклубатись про забезпечену старість.

1. Українська пенсійна система опирається не на накопиченню громадян, які вийшли на пенсію, а на соціальних внесках тих, хто працює зараз. Таку систему, розповсюджену в багатьох державах світу, іменують «солідарною». Але пенсіонерів щороку збільшується (зараз їх 11, 2 мільйона), а тих, хто працює, вкорочується (зараз їх 13 мільйонів), і їхні доходи вельми скромніші, ніж у розвинених країнах. Тому сприяти підтримці балансу солідарної системи стає вкрай важче, це усвідомлюють й експерти, і частина посадовців.

2. Пенсійна реформа, на відміну низки інших, не є складовою вимог Міжнародного валютного фонду. Проте уряд буде мусить здійснювати її через те, що Пенсійному фонду не вистачає коштів і він вимагає все більшого фінансування з державного бюджету. Тому в певний момент або пенсії в державі стануть помітно зменшуватися або на них виділятиметься дедалі більше податків: і те, й інше може зумовити фінансову кризу та масові протести, тому фінансова ерудиція у галузі пенсійного забезпечення має мати колосальне значення.

Так, ряд експертів доводить, що сучасна молодь уже не матиме пенсій, вказує про те, що сповільнити дисбаланс можуть лише непопулярні кроки.

«Можна було б кинути всі зусилля на заохочення народжуваності, але це матиме ефект у віддаленій перспективі, щонайменше через 20-25 років. Другий варіант – підвищення пенсійного віку: так уряд виправить диспропорцію, штучно зменшивши кількість пенсіонерів. Політично цей крок є вкрай непопулярним, але багато країн вимушено йдуть на нього, бо не мають вибору – визнає політолог. – Більш довготерміновим вирішенням проблеми є запуск накопичувальної системи, але він потребує і додаткових коштів, і надійних способів їх інвестування, яких в Україні практично немає».

3. Пенсійний фонд України завбачає, що цього року він одержать за рахунок соціальних внесків менше за 60% від необхідних йому коштів (324 мільярди гривень), з державного бюджету – понад 195 мільярдів, але він матиме ще 26 мільярдів дефіциту, які переважно компенсують за рахунок додаткових бюджетних виплат.

4. Пенсійна реформа в Україні завбачає:

- щорічну індексацію пенсій;
- введення накопичувальної пенсійної системи: накопичувальні пенсійні рахунки будуть неухильними для кожного, але додатково громадянин може мати «професійне» пенсійне накопичення і рахунки в приватних пенсійних фондах;
- зріст надійності недержавних пенсійних фондів та уніфікація правил гри для них за нормами ЄС.

Пенсія, яка доступна із кількох джерел, буде і вищою, і надійнішою, визнають і урядовці, й експерти.

«В усіх країнах, у яких переважає солідарна пенсійна система, існує однакова проблема: з часом чисельність пенсіонерів стає більшою від чисельності працюючих людей – і для виплати пенсій не вистачає ресурсів або витрати з державного бюджету зростають. Накопичувальна система незалежна

від демографії, але піддається фінансовим ризикам, солідарна – навпаки», – говориться у плані пенсійної реформи на сайті Кабміну.

5. В уряді спираються на те, що в більшості держав світу пенсійна система виходить з державної (солідарної) та накопичувальної частин, причому саме індивідуальні накопичення (у пенсійних фондах), саме індивідуальна складова являють основну частину пенсійної виплати. В нас діє декілька приватних пенсійних фондів, куди громадяни добровільно можуть відкладати кошти до пенсії. Обов'язкові накопичувальні пенсійні рахунки появляться в Україні у 2023 році, віщують у Мінсоцполітики.

6. Накопичувальні пенсійні рахунки: де взяти кошти?

Все-таки виникає питання: якщо навіть негайно єдиного соціального внеску від всіх працюючих не достатньо на потреби всіх пенсіонерів, то звідки взяти додаткові кошти для запуску «накопичувальної» частини пенсійної системи?

«Позиція Мінфіну: дефіцит ПФУ не повинен перевищувати 200 мільярдів гривень. Це означає, що Мінфін не підтримує модель фінансування накопичувальних пенсій за рахунок скорочення чинних податків», – Як варіант він окреслює збільшення частини податків для бізнесу, «прив'язаних» до доходів та виплати зарплати, а натомість – зменшення ПДВ.

7. Пенсійна реформа: чотири шляхи для України

Поки що в Україні діє «класична» солідарна система. А крім неї – частки «накопичувальної»: декілька приватних пенсійних фондів, пов'язаних з банками та страховими компаніями (з українським або зарубіжним капіталом), а також фонди для працівників певних українських установ чи організацій.

Неухильну «накопичувальну» систему для кожного громадянина України уряд повинен почати запускати вже цього року. А другим кроком мало би стати поліпшення «приватного накопичувального» елемента пенсійної системи, який має діяти за європейськими правилами гри.

Експерти, з якими комунікувало Радіо Свобода, стверджують про чотири варіанти розвитку подій довкола українських пенсій. Їхню імовірність різні спеціалісти розцінюють по-різному.

- Солідарна система зоставатиметься основою пенсійного забезпечення в Україні. Але через демографічні питання пенсія буде дедалі нижчою.

Заступниця директора Центру економічної стратегії Марія Репко вбачає приберегти «солідарну» частину пенсійної системи як найбільш оптимальну: «Якщо в цій системі нічого не чіпати, то і надалі збиратимуть єдиний соціальний внесок (ЄСВ), по 22% від зарплати кожного працівника. Ці кошти у Пенсійного фонду будуть завжди», – акцентує експерт. Що ж до дефіциту Пенсійного фонду, який збільшується, то він включає бюджетні надбавки до пенсій, а також зумовлений тим, що «витрати на пенсії в Україні є більшими, ніж фонд може зібрати», бачить Марія Репко.

- Солідарну систему доповнить накопичувальна, однак безпека накопичень буде під загрозою через ряд причин.

Марія Репко націлює на проблему: переважно у світі накопичувальна система вкладає кошти у цінні папери: акції успішних компаній, облігації державної позики (ОВДП) тощо. В нас же, на її погляд, «фактично немає фондового ринку, тому приватні пенсійні фонди переважно вкладають в ОВДП. А державні цінні папери пов'язані з тими ж бюджетними й інфляційними ризиками, що й вся фінансова система держави, то ж «накопичувальна» пенсійна система не збільшить надійності українських пенсій».

Думка наповнити накопичувальну систему через приватизації або ринку землі також є неефективною, позаяк коштів із цих джерел буде в багато разів менше, ніж необхідно - вважає експерт.

Марія Репко завбачує вихід такий: реформи, економічне зростання та виникнення в Україні повноцінного ринку акцій, що надасть інструменти та джерела для пенсійних заощаджень.

8. Пенсійна система в Україні неприваблива для користувачів. Громадянин одержує з неї менше, ніж вкладала.

«Пенсійна система в Україні неприваблива для своїх користувачів. Людина отримує з неї менше, ніж в неї вклала, що характерно для фінансових пірамід. Тому не існує навіть математичної ймовірності того, що така система може існувати тривалий час і забезпечувати достойні пенсії. І далі буде лише гірше»,

Тому, з однієї сторони, приватні вклади українських пенсіонерів залишаються в нашій державі. З іншої – безпека зберігання цих коштів нижча, ніж в інших державах Європи. Рівночасно невисока конкуренція у цьому секторі спонукає до більших адміністративних витрат, тому індивідуальні пенсійні рахунки громадян (а таких вже близько мільйона) не такі вигідні, як мали б бути.

9. Отже:

- Для істинного запуску пенсійної реформи необхідний економічний розвиток, який би підвищив наповнення бюджету без збільшення податків, поява ринку акцій та інших надійних інструментів накопичень пенсійних коштів.

- Кабміну доцільно розділити державну пенсію на дві самостійні частини: одна, як державне страхування, виплачуватиметься лише з ЄСВ, а друга буде у подібі державної допомоги і доступатиме з бюджету, як радить Світовий банк.

- Уряду прийдеться заохочувати збільшення народжуваності або підвищувати пенсійний вік. Можливо, треба буде зужитковувати обидва підходи.

- Накопичувальну пенсійну систему країна має запропонувати кожному, однак громадянин зобов'язаний мати право відмовитися від неї та самотужки збирати на старість, приміром через пенсійні чи страхові фонди.

- Мінімальна гарантована країною пенсія має зоставатися і надалі, але вона не стане великою.

- Українцям слід застосовувати різні способи нагромадження коштів на старість, не лімітуючи пенсійними фондами: це пригальмує ризики.

Серед альтернативних накопичень експерти радять не тільки найтипівіші для України банківські депозити, а й придбання нерухомості, накопичувальне страхування та навіть інвестиція коштів у західні цінні папери.

- Україна повинна допустити своєму населенню вкладати кошти у пенсійні фонди розвинених країн.

Поки в Україні напругу не діють західні пенсійні та страхові установи, втім пенсійне страхування висовують кілька місцевих «дочок» західних компаній.

Доки Україна не імплементує угоду про Асоціацію з ЄС та не відкриє цей ринок, в країні може поволі утворитися «пенсійний туризм»: деякі громадяни України їхатимуть до сусідніх держав та самі вкладатимуть кошти у західні пенсійні фонди.

Український Пенсійний фонд чимдалі більше залежить від бюджетного фінансування: працюючих громадян стає все менше. Одночасно саме вони, а не великий бізнес, є головним джерелом накопичень бюджету: наймані працівники постачають три чверті надходжень до нього, як вказує державна статистика. Притому громадянин, який має легальну роботу, спільно з податками виплачує країні близько половини заробленого, такі розрахунки дає аналітичний центр «CASE-Україна» та його проєкт «Ціна держави». Говориться про податки і збори з зарплат, а також податок на додану вартість, акцизи та імпорتنі мита, що вводяться в ціну товарів і послуг, які придбають українські громадяни. За підсумками цього проєкту, практично половина податків простого українця витрачається якраз на пенсії.

